

Regeringens proposition

1980/81:171

om export av tjänster från statliga myndigheter och bolag m. m.;

beslutad den 19 mars 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

STAFFAN BURENSTAM LINDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas en rad åtgärder för att främja export av tjänster från statliga myndigheter och bolag. De områden som därvid tas upp är inriktningen av den statliga tjänsteexporten, verksamhetens organisation och arbetsformer samt former för samverkan vid statlig tjänsteexport. Vidare föreslås i propositionen att vissa medel ställs till förfogande för utveckling av tjänsteexport vid statliga myndigheter.

Slutligen föreslås att viss personal inom den statliga exportfrämjande verksamheten skall få anställas med tidsbegränsning och att Sveriges exportråd ges visst utökat bemyndigande att leda den statliga exportfrämjande verksamheten.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m.m.;

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m.m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Enligt de närmare föreskrifter regeringen beslutar får Sveriges exportråd

1. genom anvisningar för den allmänna inriktningen planera och leda handelssekreterarnas verksamhet samt exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen,

2. besluta rörande handelssekreterares anställnings- och arbetsvillkor, i den mån dessa ej bestämmes genom avtal eller beslutanderätten enligt särskilda bestämmelser tillkommer myndighet, dock ej i fråga om tillsättning av eller skiljande från tjänst, läkarundersökning, disciplinär bestraffning, förflyttningskyldighet eller avstängning från tjänstgöring,

3. besluta rörande statliga stipendier till praktikanter hos utrikesrepresentationen, handelssekreterare eller svenska handelskamrar i utlandet,

4. besluta rörande statliga bidrag till språkutbildning med inriktning på affärsspråk och till vidareutbildning i internationell marknadsföring.

1. planera och leda handelssekreterarnas verksamhet samt exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen,

2. besluta rörande handelssekreterares anställnings- och arbetsvillkor, i den mån dessa ej bestäms genom avtal eller beslutanderätten enligt särskilda bestämmelser tillkommer myndighet, dock ej i frågor om tillsättning av eller skiljande från tjänst, eller om disciplinansvar, åtalsanmälan, avstängning eller läkarundersökning,

3. besluta rörande statliga bidrag till språkutbildning med inriktning på affärsspråk.

Vid utövande av befogenhet som enligt första stycket tillkommer rådet skall rådet i sak tillämpa de föreskrifter som skulle gälla för statlig förvaltningsmyndighet i motsvarande fall.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

¹ Senaste lydelse 1979:1076.

**Förslag till
Lag om tidsbegränsning av anställning av marknadssekreterare
m. fl.**

Härigenom föreskrivs följande.

Anställning för bestämd tid eller tills vidare längst till viss tidpunkt får ske av

1. marknadssekreterare som har hemvist i Sverige för tjänstgöring hos handelssekreterare eller inom utrikesrepresentationens exportfrämjande verksamhet,

2. praktikanter för tjänstgöring hos handelssekreterare och svenska handelskamrar i utlandet eller inom utrikesrepresentationens exportfrämjande verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

HANDELSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-03-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Burenstam Linder

Proposition om export av tjänster från statliga myndigheter och bolag m. m.

1 Inledning

Under senare år har såväl de statliga affärsverken som vissa andra statliga myndigheter mött en ökad utländsk efterfrågan på konsulttjänster av olika slag framför allt som ett komplement till leverans av varor. Önskemålen om sådana tjänster har framförts företrädesvis av utvecklingsländer, men även av vissa industriländer. Affärsverken har i några fall bildat särskilda dotterbolag för den utländska konsultverksamheten för att bl. a. åstadkomma en effektivare förmedling av tjänsterna i fråga och därmed också ett bättre utnyttjande av de begränsade resurserna. Swedish Telecoms International AB (Swedtel) bildades år 1968 som ett av televerket ägt konsultföretag. Inom domänverket bildades år 1973 ett liknande konsultföretag för uppdrag inom skogsbruks- och skogsindustriområdet, Swedforest Consulting AB (Swedforest). Ett tredje konsultföretag, Swedish Power Service AB (SwedPower), bedriver verksamhet inom energiområdet.

Även vissa myndigheter utanför affärsverkssektorn, däribland Sveriges geologiska undersökning, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statens vägverk samt statens väg- och trafikinstitut, vilka bl. a. arbetar på uppdragsbasis, har fått förfrågningar från utlandet om konsulttjänster.

Statskonsult AB bedriver genom sitt dotterbolag, Statskonsult International AB, konsultverksamhet utomlands inom områdena administrationsutveckling, projektadministration och utbildning.

Utbildningsområdet är ett annat område inom vilket efterfrågan från utlandet på konsulttjänster eller teknisk assistans i annan form ökar kraftigt. Med hänsyn härtill har bildats beredningen (U 1975:05) för internationellt

tekniskt samarbete och det halvstatliga bolaget Swedec International AB.

Det statliga engagemanget vad gäller konsultverksamhet i utlandet har således utvecklats genom isolerade insatser på enskilda områden.

Mot denna bakgrund har en särskild utredare¹ tillkallats för att analysera förutsättningarna för en samverkan av den konsultverksamhet som staten bedriver i utlandet i egen regi eller genom hel- eller delägda bolag och att lämna förslag till lämpliga åtgärder. En utgångspunkt har därvid varit att åtgärderna skall syfta till att öka exporten av konsulttjänster från de statliga bolagen, affärsverken och myndigheterna.

Utredaren har lämnat sina förslag i betänkandet (SOU 1980:23) Statligt kunnande till salu. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende såsom *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgivits av styrelsen för internationell utveckling (SIDA), beredningen (U 1975:05) för internationell tekniskt samarbete, postverket, televerket, statens järnvägar (SJ), statens vägverk, luftfartsverket, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statens arbetsgivarverk, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens livsmedelsverk, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, Sveriges lantbruksuniversitet, statens utsädeskontroll, statens maskinprovningar, patent- och registreringsverket, statens lantmäteriverk, statens industriverk, Sveriges geologiska undersökning, statens vattenfallsverk, domänverket, ambassaden i Addis Abeba, Alger, Belgrad, Canberra, Dar es Salaam, Kuwait, Lagos, Manila, Tunis och Washington, försvarets materielverk, försvarets forskningsanstalt (FOA), civilförsvarsstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium, beredningen (S 1978:03) för internationellt läkemedelssamarbete, statens geotekniska institut, statens trafiksäkerhetsverk, sjöfartsverket, statens väg- och trafikinstitut, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), statistiska centralbyrån (SCB), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), generaltullstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, styrelsen för teknisk utveckling (STU), statens provningsanstalt, statens skeppsprovninganstalt, förenade fabriksverken, utvecklingsfonden i Stockholms län och Jönköpings län, Statskonsult AB, Skandinaviska Projektlednings AB, Standardiseringskommissionen i Sverige, Sveriges exportråd, Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska konsultföreningen, Statsföretagens förhandlingsorganisation, Lantbrukarnas riksförbund, Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO) och Centralorganisationen SACO/SR.

Svenska arbetsgivareföreningen har bifogat ett yttrande från Svenska handelskamarförbundet, LO från Statsanställdas förbund och UHÄ från tekniska högskolan i Stockholm och Lund, Chalmers tekniska högskola, universitetet i Lund och Göteborg, Umeå högskoleregion samt högskolan i

¹ Ambassadören Bengt Dennis

Luleå. Televerket anger att verkets synpunkter har utarbetats gemensamt med ledningen för Swedtel. Domänverket anger att dess yttrande är gemensamt för verket och Swedforest och har tillkommit efter samråd med AB Statens Skogsindustrier (ASSI).

Yttranden har också inkommit från statens jordbruksnämnd, länsstyrelsen i Västerbottens län, utvecklingsfonden i Västerbottens län, Västerbottens handelskammare, Svenska handelskammarförbundet, AB Teleplan och Styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

En sammanfattning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Jag har tidigare (prop. 1980/81:100 bil. 14) anmält att det bemyndigande som Sveriges exportråd har enligt lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m. kan komma att behöva justeras. Jag återkommer i det följande till denna fråga.

2 Export av tjänster från statliga myndigheter och bolag

2.1 Allmänt

Utvecklingen under 1970-talet har lett till kraftiga balansbrister i den svenska ekonomin. Underskotten i handels- och bytesbalansen är betydande och den fulla sysselsättningen har inte kunnat upprätthållas. En rad åtgärder krävs för att komma till rätta med dessa balansproblem, vilka till stor del är av strukturell karaktär.

I en politik som syftar till att återställa balansen i de svenska betalningarna till och från utlandet har exporten en avgörande betydelse. Huvudansvaret för att den svenska exporten utvecklas tillfredsställande ligger helt naturligt på företagen. De statliga insatserna för att främja och stimulera svensk export är dock av betydelse. Sådana åtgärder har hittills främst varit inriktade på näringslivet.

Statliga affärsverk och vissa andra statliga myndigheter har under senare tid mött en ökad utländsk efterfrågan på konsulttjänster av olika slag. Dessa affärsverk och myndigheter har funnit olika former och arbetssätt för sin verksamhet riktad mot utlandet. Det statliga engagemanget har således utvecklats genom isolerade insatser på enskilda områden. En särskild utredare har mot den bakgrunden haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att öka exporten av tjänster från i första hand affärsverk och andra statliga myndigheter men också från bolag som staten äger helt eller delvis.

Jag ämnar nu ta upp frågan om export av tjänster från statliga myndigheter och bolag med utgångspunkt i de förslag utredaren har lagt. De områden jag därvid behandlar är inriktningen av den statliga tjänsteexporten, åtgärder för att underlätta export i myndighetsform, verksamhetens organisation och arbetsformer samt former för samverkan vid statlig tjänsteexport. Frågan har anmälts i prop. 1980/81:100 bil. 14 under anslaget B 1. Exportfrämjande

verksamhet. En rad av utredningsförslagen kräver inte riksdagens godkännande för att kunna genomföras och behandlas endast i korthet i det följande.

Inledningsvis vill jag framhålla att utredningen på ett förtjänstfullt sätt har beskrivit den statliga tjänsteexporten och angivit olika åtgärder för att underlätta och främja en sådan export. I likhet med remissinstanserna kan jag i stort instämma i utredningens resonemang och förslag.

2.2 Verksamhetens inriktning

Utredningen gör följande allmänna bedömning av framtidsutsikterna för den statliga tjänsteexporten, en bedömning som jag delar.

Det finns på marknadssidan utvecklingsmöjligheter för export av tjänster som har sitt ursprung i statliga verk och andra myndigheter i Sverige. Utredningen har funnit en i huvudsak positiv inställning hos myndigheter till att exportera tjänster i större skala och i mer planmässiga former. För många myndigheter är det mindre intressant att på egen hand bearbeta den internationella marknaden. I den mån dessa engagerar sig i tjänsteexport torde det bli fråga om att utföra tjänster åt SIDA och andra biståndsfinansierade organ eller att fungera som underleverantörer till svenska konsulter och hårdvarulverantörer. För andra myndigheter kan direktförsäljning till den internationella marknaden erbjuda stora möjligheter.

En statlig tjänsteexport kan ge såväl direkta som indirekta effekter på bytesbalansen. Den direkta effekten erhålls genom försäljning av ett unikt kunnande. Detta kan ske antingen direkt till beställare i andra länder eller genom att den statliga sektorn engagerar sitt systemkunnande i lämplig form som ett komplement till näringslivet. Den indirekta effekten uppnås genom att svenska tjänsteuppdrag i utlandet kan underlätta och röja väg för svensk följdexport från industri- och entreprenadföretag eller från andra konsulter. Detta kan på sikt också leda till en förbättrad sysselsättning i Sverige.

Det bör här framhållas att export av tjänster från statliga verk och andra myndigheter aldrig i sig kan bli en betydande del av svensk export. Däremot kan försäljning av statliga tjänster i kombination med hårdvara, särskilt i form av systemleveranser, ge resultat som är intressanta från bytesbalanssynpunkt. Till detta kommer de nämnda indirekta effekterna, något som ett antal remissinstanser pekar på som de mest betydelsefulla effekterna av statlig tjänsteexport.

Export av tjänster från den statliga sektorn får också effekter för statsförvaltningen som sådan. Effekterna blir störst när myndigheterna själva agerar som exportörer men betydande effekter kan också uppnås när exporten bedrivs genom myndigheterna närstående bolag. En tjänsteexport kan innebära bl. a. vidgade uppgifter för en myndighet, ett mer rationellt utnyttjande av investeringar i anläggningar o. dyl. och ett inflöde av kunskap

och erfarenheter från andra länder. Vidare kan tjänsteexporten innebära en stimulans för personalen. Jag vill här erinra om nödvändigheten av att personal som skall arbeta med exportverksamhet vid behov ges lämplig utbildning.

Frågan är då vilken inriktning den statliga tjänsteexporten bör ha. Jag har därvid i likhet med utredningen och ett antal remissinstanser som har yttrat sig i frågan funnit att övervägande skäl talar för att statsförvaltningen som regel bör spela en aktiv roll som exportör av tjänster. Därigenom förs det statliga kunnandet målmedvetet ut till marknaden. Verksamheten måste också bedrivas långsiktigt och får inte ses som ett sätt att brygga över eventuella tillfälliga svackor i en myndighets ordinarie verksamhet. En sådan aktiv roll får självfallet aldrig innebära att tjänsteexporten inkräktar på myndigheternas instruktionsenliga uppgifter.

De tjänster som statliga myndigheter och bolag kan erbjuda ligger främst inom de tekniska områdena men även vissa administrativa tjänster bör kunna säljas, framför allt som ett komplement till tjänster av teknisk art. Det är därvid av stor vikt, vilket framhålls av såväl utredningen som flera remissinstanser, att efterfrågan på tjänster fångas upp och en eventuell anpassning sker av utbudet, dvs. att verksamheten är marknadsorienterad. Även om ett bärande inslag i tanken på en statlig tjänsteexport är att denna skall omfatta den sakkunskap som redan finns inom den statliga sektorn kräver en framgångsrik affärsverksamhet en medveten marknadsorientering.

Jag förutser att samverkan i exportverksamheten, t. ex. inom ramen för en systemleverans, mellan statliga myndigheter och bolag samt leverantörer av hårdvara kommer att få ökad betydelse i framtiden. Sådana leverantörer kan vara såväl privata som statliga företag. Det betydelsefulla är att tjänsteexportören – lika väl som hårdvaruleverantören – i varje situation finner de för den situationen lämpligaste samarbetsmöjligheterna. En långsiktig bindning mellan statlig tjänsteförsäljning inom ett område och försäljning av varor inom samma område bör emellertid undvikas. Grunden för en statlig tjänsteexport är just att den statliga sektorns kunnande säljs självständigt, dvs. obundet av hårdvaruintressen.

Den statliga tjänsteexporten bör enligt min mening bedrivas med nära anknytning till resursbasen, vilket framhålls av såväl utredningen som ett antal remissinstanser. En sådan anknytning uppnås genom att verksamheten bedrivs inom myndigheten eller i ett bolag i nära anslutning till myndigheten. Vilken form som är mest rationell får prövas i varje enskilt fall. Frågan om förändrade verksamhetsformer inom statsförvaltningen prövas lämpligen samlat i samband med det ordinarie budgetarbetet. Jag anser i likhet med utredningen och ett antal remissinstanser att efterfrågan på en myndighets tjänster bör ta sig konkreta och varaktiga uttryck innan myndigheten bildar ett särskilt bolag för export av tjänster. En myndighet bör således enligt min mening kunna bedriva viss tjänsteexport i eget namn genom uppdragsverk-

samhet. Det bör här slås fast att uppdragsverksamhet är en förutsättning för att myndigheter skall kunna bedriva tjänsteexport. För att stimulera exportverksamheten bör fler myndigheter få möjlighet att bedriva uppdragsverksamhet.

Det är enligt min mening av vikt att en sådan exportverksamhet i viss utsträckning bedrivs skild från myndighetens uppgifter enligt dess instruktion, framför allt i fråga om redovisning av såväl medel som personal. Utredningens förslag om en kontaktfunktion inom myndigheten för utlandsverksamheten synes därvid vara en lämplig väg.

Utredningen konstaterar att det varken är möjligt eller lämpligt att centralt fastlägga vilka marknader och kunder de statliga tjänsteexportörerna bör bearbeta. Jag delar utredningens bedömning att tjänsteexportörerna bör ha stor frihet att välja marknader bland såväl industriländer som utvecklingsländer och statshandelsländer. Det kan i sammanhanget finnas anledning att också framhålla de internationella utvecklingsorganen. Jag vill dessutom erinra om vad jag nyligen har sagt i proposition 1980/81:141 om ett vidgat nordiskt samarbete på det exportfrämjande planet.

I utredningen förs ett resonemang om krav på lönsamhet i verksamheten. Utredningen anför bl.a. att statliga tjänsteexportörer bör prissätta sina tjänster med krav på full kostnadstäckning. För tjänsteexporterande myndigheter innebär detta att intäkterna från utlandsverksamheten skall täcka åtminstone kostnaderna inkl. kostnader för uppdrag som går med förlust. För verksamhet i bolagsform gäller sedvanliga företagsekonomiska lönsamhetskriterier, dvs. att efter normala principer lämna överskott i verksamheten. Om verksamheten bedrivs i ett bolag i anslutning till myndigheten bör lönsamhet krävas i bolagets verksamhet men däremot inte i myndighetens utlåning av personal och andra resurser till bolaget. Myndigheten bör dock få ersättning för de särkostnader som är förknippade med utlåningen. Kriterier härför bör beslutas från fall till fall i samband med bolagsbildningen. Jag delar i likhet med ett antal remissinstanser utredningens bedömning i denna fråga. Jag vill samtidigt framhålla att prissättningen av de statliga tjänsterna måste vara sådan att konkurrens med privata företag kan ske på så lika villkor som möjligt.

I syfte att få igång en utlandsverksamhet diskuterar utredningen åtgärder som ger ekonomisk stimulans till tjänsteexport. En sådan åtgärd är att myndigheter som har intäkter av tjänsteförsäljning till utlandet i huvudsak får disponera dem på egen hand för att täcka kostnaderna inom exportverksamheten. En parallell kan här dras till myndigheter som idag har rätt att ta uppdrag. Ersättningen för sådana uppdrag disponeras av myndigheten i uppdragsverksamheten. En annan stimulansåtgärd är att myndigheter som lånar ut personal och andra resurser till utlandsverksamma bolag får en schablonersättning från det företag som tar i anspråk resurserna. Jag är i likhet med de remissinstanser som har uttalat sig i frågan positiv till utredningens förslag.

Det kunnande som finns hos de statliga myndigheterna bör enligt utredningen i princip vara tillgängligt för alla svenska företag. Samarbete med privata företag skall inte koncentreras till något eller några företag så att andra företag stängs ute från kunnandet i den statliga sektorn. De remissinstanser som har tagit upp denna fråga framhåller att en sådan princip bör gälla. Jag instämmer i utredningens uppfattning. Jag vill i sammanhanget framhålla vikten av att de statliga tjänsteexportörerna samverkar med andra exportörer där så är lämpligt för svensk export. Risken för konkurrens med icke statliga exportörer, vilket har påtalats av några remissinstanser, torde vara liten eftersom de statliga tjänsterna ofta saknar motsvarighet i det privata näringslivet. Statlig tjänsteexport bör, som jag har sagt tidigare, snarare komplettera näringslivets satsningar.

2.3 Åtgärder för att underlätta tjänsteexport i myndighetsform

Jag delar utredningens bedömning att den statliga tjänsteexporten i flertalet fall även i framtiden kommer att bedrivas i myndighetsform. Endast ett mindre antal affärsverk och andra myndigheter kommer att ha en sådan volym på sin export att exporten bör ske genom ett särskilt bolag. Utredningen ger mot den bakgrunden en rad förslag till åtgärder för att underlätta sådan export från myndigheter utöver de förslag som har tagits upp i avsnitt 2.2. Jag kommer att närmare redogöra för dessa i det följande.

Ett antal remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga ställer sig positiva till de förslag utredningen lägger. Jag kan för min del ansluta mig till dessa förslag.

Utredningen tar upp frågan om myndighets rätt att ingå avtal inom landet liksom med utländska företag eller med utländska regeringar. När det gäller rätten att sluta avtal på affärsmässig grund inom landet torde detta främst röra myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet. Härav följer, anför utredningen, att de kan träffa avtal inom området för uppdragsverksamheten. Beträffande möjligheten att ingå avtal med utländska företag om konsultverksamhet i annat land gäller enligt utredningen följande. Om det inte direkt av myndighetens verksamhet (t. ex. SIDA) följer att myndigheten också skall verka i utlandet torde, i den mån myndigheten skall åta sig ett mera omfattande utlandsuppdrag, någon form av godkännande krävas. Sådant godkännande ges av regeringen.

Vad slutligen gäller möjligheten att träffa avtal med företrädare för annat lands regering eller statlig myndighet i annat land anför utredningen att frågan huruvida myndigheten äger ingå sådana avtal eller ej är beroende av om avtalet är av offentligrättslig eller av privaträttslig natur. Avtal av det förstnämnda slaget, dvs. för riket bindande avtal, kan endast ingås mellan stater. I Sverige är det normalt regeringen som enligt 10 kap. 1 § regeringsformen (RF) äger träffa sådana avtal. I vissa fall krävs dessutom

riksdagens godkännande. Enligt 10 kap. 3 § RF får dock regeringen uppdra åt förvaltningsmyndighet att ingå internationella överenskommelser, om de ej kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan.

Avtal av privaträttslig natur, dvs. vanliga civilrättsliga avtal som sluts på kommersiella villkor och som lika gärna skulle kunna ingås av en enskild person som av en svensk myndighet, får däremot – enligt utredningen – myndigheten fritt sluta även om avtalsparten är en myndighet i annat land eller företrädare för ett annat land. Den svenska myndigheten agerar därvidlag som vilket privaträttsligt subjekt som helst.

Huruvida ett tilltänkt avtal mellan en svensk myndighet och företrädare för en annan stat är av offentligrättslig eller privaträttslig natur får enligt utredningen avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, varvid exempelvis omfattningen av avtalet eller dess eventuella politiska innebörd kan göra att det får en offentligrättslig karaktär. I de flesta fall torde de avtal som myndigheter träffar i samband med tjänsteexport inte vara av sådan karaktär att de riskerar att kunna bedömas vara av offentligrättslig natur.

Utredningen behandlar också frågan om myndighets möjligheter att medverka i s. k. joint-ventures med enskilda bolag. Om deltagande i ett joint-venture-projekt leder till bildandet av ett särskilt bolag härför måste regering och riksdag fatta beslut om teckning av aktier på samma sätt som om staten skulle bilda ett helägt bolag. Utredningen anför vidare att om myndighetens ansvar i projektet är klart avgränsat till de tjänster myndigheten själv svarar för torde något hinder mot samarbete med ett enskilt bolag om ett projekt inte föreligga.

Vad utredningen nu har anfört har av remissinstanserna lämnats utan erinran. För egen del vill jag endast tillägga att jag delar utredningens bedömning i nu berörda frågor om myndighets rätt att ingå avtal.

Utredningen berör också kort vissa sekretessfrågor av intresse i detta sammanhang. Utredningen erinrar om att enligt 8 kap. 9 § sekretesslagen (1980:100) sekretess gäller hos myndigheter för uppgifter som avser uppdrag som myndigheterna utför för enskildas räkning om det måste antas att uppdragen har lämnats under förutsättning att uppgifterna inte röjs. Enligt 8 kap. 10 § gäller sekretess hos en myndighet för uppgifter om affärs- eller driftförhållanden för en enskild som i annat fall än som bl. a. avses i 8 kap. 9 § har trätt i affärsförbindelse med myndigheten, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Sekretess gäller också hos en myndighet för uppgifter om affärs- eller driftförhållanden för en enskild som har trätt i affärsförbindelse med bolag, förening, samfällighet eller stiftelse, som driver affärsverksamhet och vari det allmänna genom myndigheten utövar ett bestämmande inflytande, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs.

Det sekretesskydd som sekretesslagen således lämnar enskilda som trätt i affärsförbindelse med myndigheter torde enligt utredningen avse inte bara enskilda svenska personer utan även utländska medborgare liksom utländska

myndigheter som inom ramen för en svensk myndighets uppdragsverksamhet har träffat ett rent privaträttsligt kommersiellt avtal med denna myndighet. Slutligen pekar utredningen på att bestämmelserna rörande s. k. utrikessekretess (2 kap.) och sekretess med hänsyn till det allmännas ekonomiska intresse (6 kap.) också kan bli aktuella i samband med myndigheters tjänsteexport.

För min del kan jag ansluta mig till utredningens bedömningar rörande sekretesskyddet till förmån för enskild. Oaktat viss tvekan kan råda rörande i vilken utsträckning sekretesskydd även tillkommer utländsk myndighet i dess egenskap av kund och affärskontrahent till en svensk myndighet torde dock i de flesta fall av praktisk betydelse i samband med myndighetens tjänsteexport det sekretesskydd som gäller enligt 6 kap. sekretesslagen också åtminstone indirekt leda till skydd även för en utländsk myndighet i dess egenskap av den svenska myndighetens kontrahent i ett affärsmässigt avtalsförhållande. – Jag vill slutligen också erinra om den sekretess som i detta sammanhang kan föräledas av hänsyn till landets försvarsintressen.

Utredningen föreslår att regeringen utfärdar en förordning med vissa bestämmelser för statlig myndighets affärsdrivande verksamhet i utlandet. Genom en sådan förordning erhåller myndigheterna erforderliga direktiv för att kunna åta sig mer omfattande uppdrag utomlands samt sluta avtal med företag i annat land. De myndigheter som föreslås omfattas av förordningen tillåts genom denna också att marknadsföra sina tjänster på utlandsmarknaden. De avtal som dessa myndigheter kan komma att ingå med svenska eller utländska kunder om utförande av tjänster bör enligt den föreslagna förordningen slutas på affärsmässiga villkor. Förslaget får stöd av de remissinstanser som har uttalat sig i frågan. Jag finner att en förordning som den föreslagna både kan skingra en del oklarheter som kan råda om myndigheternas handlingsmöjligheter idag samt underlätta tjänsteexporten från myndigheter och delar därmed utredningens uppfattning. Vid utfärdandet av en sådan förordning får regeringen också ta ställning till vilka myndigheter som skall omfattas av densamma.

En annan fråga utredningen behandlar är bestämmelserna om utrikes förrättning. Utredningen konstaterar att den vanligaste formen för utlandstjänstgöring i samband med myndigheternas export av tjänster är utrikes förrättning. Med sådan förrättning avses – som närmare framgår av 1 § 1 mom. utlandsresereglementet (1953:666; omtryckt 1980:765) – tjänstgöring eller uppdrag utom riket på annat ställe än förrättningsmannens tjänsteställe, dvs. den ort där den i tjänsten ingående tjänstgöringen huvudsakligen skall fullgöras. I de fall myndigheterna kan besluta om utrikes förrättning disponerar de särskilda medel härför. Begränsande föreskrifter för disponeringen finns ofta. Utredningen föreslår att dessa begränsningar tas bort i fråga om sådana utrikes förrättningar som sker i samband med kommersiella uppdrag så att myndigheterna själva får besluta om utrikes förrättning, förutsatt att kostnaderna finansieras av utlandsverksamheten.

De statsfinansiella skäl som motiverar begränsningar i fråga om myndigheters möjligheter att företa utrikes resor saknas nämligen för sådan verksamhet som sker med krav på lönsamhet. Jag delar i likhet med de remissinstanser som har uttalat sig utredningens bedömning i denna fråga. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

Ett sätt på vilket en myndighet kan medverka vid statlig tjänsteexport är att bevilja enskilda statstjänstemän tjänstledighet för tjänstgöring under begränsad tid i annat land eller i ett svenskt företag med verksamhet utomlands. Detta förfarande är relativt vanligt. Regler om sådan tjänstledighet återfinns i cirkuläret (1970:388) om tjänstledighet med C-avdrag, m. m. (omtryckt 1974:1018, ändrad senast 1980:129). Enligt cirkuläret bör myndigheterna vara restriktiva med att bevilja tjänstledighet för att inneha bl. a. enskild anställning. Detta kan enligt utredningen medföra att bolag som ägs av en myndighet kan ha problem med att anlita personal från myndigheten för utlandsuppdrag i den utsträckning som kan behövas. Utredningen anser mot den bakgrunden att det är motiverat att göra vissa undantag från huvudregeln att restriktivitet skall iakttas. Vissa kriterier skall därvid vara uppfyllda nämligen att det bör vara fråga om tjänstledighet för tjänstgöring i sådana aktiebolag eller andra juridiska personer som bedriver export av tjänster och i vilka staten har ett väsentligt intresse.

Ett mindre antal instanser har behandlat denna fråga. Majoriteten av dessa ställer sig positiv till utredningens förslag. Ett par instanser anför att reglerna bör vidgas så långt som möjligt och att möjlighet att utnyttja personal med tjänstledighet från en myndighet bör gälla alla företag och inte begränsas till sådana där staten har ett väsentligt intresse.

För egen del vill jag anföra följande. Grundregeln i fråga om tjänstledighet bör även fortsättningsvis vara att sådan bör beviljas restriktivt. Det är i regel myndigheten som har det slutliga avgörandet utifrån myndighetens egna uppgifter. Det kan emellertid – vilket också anges i cirkuläret – finnas tillfällen då tjänstemannens önskemål om tjänstledighet sammanfaller med allmänna samhällsintressen även om tjänstledigheten skulle innebära en olägenhet för myndigheten. Det bör enligt min mening övervägas i vad mån grundprincipen om restriktivitet bör utgöra hinder exempelvis för att bevilja tjänstledighet för verksamhet som syftar till att främja svensk export särskilt om tjänstemannens ordinarie verksamhet och den verksamhet för vilken han begär tjänstledighet ligger inom samma ämnesområde och tjänstledigheten beräknas pågå under begränsad tid. Vad som nu har sagts får övervägas i samband med att regeringen tar ställning till eventuella ändringar i cirkuläret.

Genom hittills förda resonemang har jag redovisat min syn på motiven för och inriktningen av en statlig tjänsteexport samt olika åtgärder för att underlätta tjänsteexport från myndigheter. Som jag tidigare har framfört bör den konkreta organisatoriska utformningen för varje enskild myndighets export – i egen regi eller via bolag – prövas från fall till fall utifrån marknaden

för myndighetens tjänster och myndighetens förutsättningar. Verksamheten bör – då så är lämpligt – byggas upp stegvis. De frågor som jag har behandlat hittills kräver inte var för sig riksdagens ställningstagande, vilket jag också har anfört inledningsvis. Sammantaget ger emellertid vad jag här har redovisat uttryck för en mer aktiv inställning till möjligheterna att exportera statligt kunnande ensamt eller tillsammans med hårdvara inom ramen för en systemleverans. Enligt min mening är det angeläget att åtgärder vidtas för att främja statliga myndigheters och bolags tjänsteexport på det sätt som jag har beskrivit. Riksdagens godkännande bör inhämtas i denna fråga.

Utredningen tar särskilt upp frågan om finansiering av tjänsteexport från myndigheter. Jag har tidigare berört frågan om möjlighet för myndigheter att disponera intäkter från uppdrag för att täcka kostnaderna inom exportverksamheten. En annan situation uppstår för en myndighet som står inför valet att inleda en exportverksamhet. Det finns för en sådan myndighet anledning att närmare utreda och överväga förutsättningarna för utlandsverksamheten. Detta kräver resurser. Vidare kan en myndighet som kommit något längre som exportör av tjänster behöva resurser för marknadsinvesteringar av olika slag. I båda dessa fall är det enligt utredningen oftast olämpligt att utnyttja myndighetens ordinarie anslag. Sådana insatser bör i stället finansieras över statsbudgeten genom ett särskilt anslag för lån till utvecklande av tjänsteexport vid statliga myndigheter. Utredningen anför vidare att medel för grundläggande utredningar o. dyl. bör avskrivras i samband med att de anvisas medan medel för marknadsföringsinsatser bör betraktas som en investering och återbetalas genom exportinkomster. Det totala anslaget föreslås uppgå till 3 milj. kr. per år.

De remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga är positiva till utredningens förslag.

För egen del finner jag att förslaget bör genomföras. Genom ett sådant ekonomiskt stöd ges myndigheten en större möjlighet att företa grundliga förstudier för att utröna om tjänsterna har en marknad som bedöms som lönsam. Kostnaderna för grundläggande förstudier och marknadsföringsinsatser redovisas skilda från kostnaderna för den ordinarie verksamheten genom att särskilda medel tilldelas en myndighet för sådana insatser. I likhet med utredningen anser jag att en marknadsföringsinsats får ses som en investering, varför medel för sådana insatser – till skillnad från grundläggande marknadsstudier – skall återbetalas genom erhållna inkomster. Denna återbetalningsskyldighet bör kunna upphävas i de fall myndigheten inte lyckas i exportansträngningarna. En bedömning får göras från fall till fall utifrån myndighetens totala inkomster av sin export.

Ansökan om stöd liksom efterskänkning av tidigare beviljat stöd bör prövas av regeringen. Det totala beloppets storlek är svårt att fastställa men utredningens förslag om 3 milj. kr. synes enligt min mening ligga på en rimlig nivå. Detta belopp finns beräknat under elfte huvudtiteln, anslaget B 1.

Exportfrämjande verksamhet för budgetåret 1981/82 (prop. 1980/81:100 bil. 14).

Det kan i sammanhanget finnas anledning att kort nämna en rad andra finansieringsfrågor som en myndighet med uppdragsverksamhet måste lösa. Det gäller frågor som behov av rörelsekapital, disponering av eventuella överskott för framtida verksamhet samt personalplanering m. m. Sådana frågor får lösas från fall till fall i samband med att en myndighet ges möjlighet att bedriva uppdragsverksamhet.

2.4 Verksamhetens organisation och arbetsformer

Utredningen behandlar en rad åtgärder angående vissa myndigheter och bolag. Det får i enlighet med vad jag har anfört tidigare ankomma på respektive myndighet och bolag att på vanligt sätt finna lämpliga former för sin verksamhet. Regeringens ställningstagande till myndigheternas och bolagens förslag i dessa frågor tas lämpligen inom ramen för det ordinarie budgetarbetet.

På två områden föreslår utredningen att särskilda bolag bildas för export av tjänster, nämligen på geologiområdet och på lantbruksområdet. Den internationella verksamheten inom geologiområdet bör enligt utredningen drivas i form av ett bolag med nära anknytning till Sveriges geologiska undersökning. De två remissinstanser som har uttalat sig särskilt tillstyrker utredningens förslag. Enligt vad jag har erfarit från chefen för industridepartementet avses denna fråga behandlas i ett senare sammanhang under hösten 1981. Förslaget tas således inte upp här.

Utredningens förslag om ett bolag för export av tjänster på lantbruksområdet omfattar såväl jordbruk, skogsbruk som fiske. Det föreslagna bolaget skall ses som den statliga lantbrukssektorns instrument för att föra ut det kunnande som finns inom statsförvaltningen till marknaden. Bolaget bör ägas av staten och samarbeta med statliga myndigheter på detta område. Aktiekapitalet föreslås uppgå till 800 000 kr. och vidare föreslås att reservfonden tillförs 160 000 kr.

Det föreslagna bolaget har nära beröringspunkter med andra verksamheter. påpekar utredningen. Utredningen för härvid resonemang om ett samarbete med lantbrukskooperationen inom ramen för ett gemensamt bolag. En integration med lantbrukskooperationens tjänsteexport skulle dock enligt utredningen medföra att ansvaret för tjänsteexport skulle komma att ligga alltför långt från de statliga jordbruksmyndigheterna. Utredningen förordar i stället ett samarbete mellan det föreslagna bolaget och lantbrukskooperationen. Ett samarbete bör också övervägas med Swedforest, i vilket domänverket har ett majoritetsintresse, och privata företag.

Utredningens förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Bland de instanser som tillstyrker förslaget återfinns bl. a. affärsverk och andra statliga myndigheter inom detta område. Några av dessa framhåller att

möjligheterna till samordning med redan existerande tjänsteexportörer på lantbruks- och skogsområdet måste tas till vara. Ett par instanser menar att aktiekapitalet är för lågt satt.

Bland de instanser som uttrycker tveksamhet till förslaget finns bl. a. lantbrukskooperationen. Dessa instanser menar att det föreslagna bolaget i viss utsträckning skulle konkurrera med redan befintliga organ och förordar en samordning mellan berörda organ.

Efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet vill jag anföra följande. Det finns utvecklingsmöjligheter för export av tjänster från jordbruksdepartementets verksamhetsområde (jordbruk, skogsbruk, fiske, miljövärd m. m.) som bör tas till vara. Det är därvid angeläget att sådana organisatoriska former skapas så att kunnandet inom detta område kan presenteras internationellt. Ett samarbete är önskvärt där så är lämpligt såväl mellan myndigheterna på området som med exempelvis det statliga bolaget på skogsområdet, Swedforest, och med lantbrukskooperationens motsvarighet Swedfarm. Frågan om omfattningen av detta samarbete och om de lämpligaste organisationsformerna härför kräver ytterligare övervägande. Jag är därför inte nu beredd att föreslå att det bildas ett bolag för export av tjänster inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Utredningen ger också ett förslag om export av kunnande om verksamhet inom företagskategorin små och medelstora företag från statliga organ och konsultföretag till sektorn mindre och medelstor industri i framför allt utvecklingsländer. Sådana insatser har hittills huvudsakligen förmedlats via utvecklingsorgan. Därutöver finns på den statliga sidan främst statens industriverk och de regionala utvecklingsfonderna. Utredningen föreslår att en försöksverksamhet bedrivs under två år vid utvecklingsfonden i Stockholms län.

En majoritet av de remissinstanser som har tagit upp denna fråga, däribland utvecklingsfonden i Stockholms län, stödjer förslaget. Hälften av dessa instanser anser emellertid att verksamheten bör förläggas till Expolaris i Skellefteå. Utvecklingsfonden i Stockholms län förklarar sig beredd att utföra uppdraget förutsatt att kostnaderna täcks av särskilda anslag. Andra remissinstanser kan inte finna några starka motiv för insatser på detta område och avstyrker således förslaget.

Regeringen avser att våren 1982 förelägga riksdagen en proposition om ätgärder på småföretagsområdet. Därvid avses även vissa frågor om exportfrämjande insatser behandlas. Jag anser efter samråd med chefen för industridepartementet att utredningens förslag på denna punkt inte bör tas upp nu utan i samband med den kommande propositionen om småföretagsfrågor. Jag vill samtidigt erinra om att det finns möjlighet att föra ut kunnande inom detta område genom bl. a. samverkansprojekt mellan olika företag.

2.5 Samverkan för statlig tjänsteexport

Utredningen pekar på vissa områden där det finns behov av stöd och rådgivning samt olika insatser för att stimulera och få igång samverkan mellan statliga exportörer av tjänster. Enligt utredningens mening skulle en instans som har både internationell kommersiell erfarenhet och kännedom om statsförvaltningens arbetsvillkor kunna hjälpa myndigheter som önskar internationalisera sin verksamhet. Insatserna kan bestå i att tillsammans med myndigheten utreda förutsättningarna för export. Det direkta marknadsförings- och försäljningsarbetet måste göras av personer som är väl förtrodda med sakområdet. En central instans skulle dock kunna bidra med juridisk och kommersiell kompetens om så önskas. Utredningen anför vidare att det finns ett behov av gemensamt informationsmaterial om vilka tjänster den statliga sektorn kan erbjuda. En central instans kan också ha till uppgift att ta emot och vidareförmedla information och uppdragsförfrågningar samt få igång ett erfarenhetsutbyte mellan myndigheter. Utredningen anser också att det vore värdefullt om någon kunde representera den statliga sektorns tjänsteutbud vid bl. a. delegationsresor som arrangeras av Sveriges exportråd m. fl. Slutligen pekar utredningen på fördelen med att ha en på förhand utsedd instans som är beredd att ikläda sig rollen som kontraktstecknare för en myndighets räkning.

Den organisation som utredningen bedömer som mest lämplig att centralt svara för stöd, rådgivning och samverkansinsatser för mindre erfarna tjänsteexportörer är Statskonsult International AB (SINTAB). SINTAB skall enligt utredningens förslag erhålla två huvuduppgifter. Den ena är att som hittills bedriva konsultverksamhet inom området administrativ utveckling. Den andra huvuduppgiften föreslås vara att mot betalning utföra serviceuppgifter gentemot övriga statliga tjänsteexportörer. Enligt utredningens bedömning erfordras i ett uppbyggnadsskede ett årligt anslag om 2 milj. kr. för gemensamma uppgifter för den statliga tjänsteexporten.

Utredningsförslaget har fått ett blandat mottagande hos remissinstanserna. Ett antal av de instanser som har behandlat frågan tillstyrker förslaget, bl. a. Statskonsult AB. Två instanser anför att SINTAB kan vara ett lämpligt organ för att i eget namn sälja myndigheters tjänster men statsbidrag bör inte utgå. En annan instans menar att SINTAB inte bör sälja myndigheters tjänster i eget namn.

Några remissinstanser anser att en central instans för rådgivning kan behövas men går inte in på vilken denna instans skall vara.

Ett antal instanser avstyrker utredningens förslag. Som skäl härför anför bl. a. att det är omotiverat och kostsamt samt att erforderlig samordning kan ske på departemental nivå. Ett par av dessa instanser anser att SINTAB skulle kunna åta sig vissa serviceuppgifter gentemot övrig statlig tjänsteexport men utan särskilt statsanslag. Ytterligare några instanser anför att de föreslagna uppgifterna skulle kunna läggas på Sveriges exportråd.

För egen del vill jag anföra följande. Den statliga exportfrämjande verksamheten kanaliseras främst via Sveriges exportråd, handelssekreterare och utrikesförvaltningen. De statliga tjänsteexportörerna bör så långt möjligt och där så är lämpligt ta till vara de tjänster som den svenska exportfrämjande organisationen kan erbjuda, såväl i Sverige som i utlandet. Export av statliga tjänster bör därvid ske på samma sätt som annan export. Statliga bolag bör behandlas som privata företag vad gäller rättigheter att utnyttja denna organisation och skyldigheter i form av abonnemang i Sveriges exportråd. Detsamma bör gälla för tjänsteexporterande myndigheter i vad avser att mot sedvanlig avgift kunna ta till vara exportfrämjande tjänster. Det synes dock saknas praktisk möjlighet att på samma sätt som för företag kunna beräkna en abonnemangavgift. Därmed erhåller exportrådet ingen intäkt som täcker kostnaderna för den exportservice myndigheterna kan vilja utnyttja. Enligt min mening bör staten tills vidare bidra med ett mindre belopp för att möjliggöra för myndigheterna att få råd från exportrådet. Detta har beaktats för budgetåret 1981/82 inom ramen för statens stöd till rådets exportservice till mindre företag (prop. 1980/81:100 bil. 14, anslaget B 1. Exportfrämjande verksamhet).

Det kan i sammanhanget finnas anledning att särskilt peka på de olika branschvisa samverkansgrupper som finns vid exportrådet. Inom ramen för sådana grupper kan myndigheter och företag finna en naturlig form för samarbete. Det är vidare naturligt att exportrådet som ett led i marknadsföringen av sina och utlandsorganisationens tjänster fångar upp statliga exportörer. Genom sådana olika åtgärder erhålls en bas för fortsatt samarbete mellan staten och näringslivet. Jag vill i sammanhanget erinra om vad som har anförts i proposition 1980/81:141 om ökade exportfrämjande åtgärder.

Det jag nu har anfört leder till slutsatsen att tjänsteexporterande myndigheter och bolag bör ges möjlighet att ta till vara existerande kanaler för sin export, såväl statligt finansierade som privata företag.

För en rad mindre erfarna tjänsteexportörer kan det emellertid finnas behov av en annan instans för att få de inledande råd och den hjälp som kan behövas inför ett eventuellt utlandsengagemang. Den av utredningen föreslagna organisationen SINTAB kan spela en roll. SINTAB bör således – vid sidan av den egna konsultverksamheten – kunna tilldelas vissa serviceuppgifter som de myndigheter och bolag som så önskar skall ha möjlighet att använda. SINTAB bör också kunna förmedla export från statliga tjänsteexportörer. SINTAB bör vidare, i likhet med andra tjänsteexportörer, kunna sälja andra organs tjänster på export i eget namn såvida parterna är överens om detta. Dock bör framhållas att en myndighet eller ett bolag som säljer tjänster i eget namn blir känt på marknaden, vilket underlättar senare affärer.

De uppgifter jag nu har föreslagit för SINTAB innebär att medelsbehovet kan sänkas jämfört med utredningens förslag. De myndigheter/bolag som tar

SINTAB:s tjänster i anspråk skall betala för dessa. Ett mindre statligt stöd är dock motiverat i ett inledningsskede för att SINTAB skall kunna komplettera sin kompetens och därmed kunna svara för olika serviceuppgifter. Jag bedömer att ett belopp om 0,5 milj. kr. är erforderligt under budgetåret 1981/82. Detta belopp finns beräknat under elfte huvudtiteln anslaget B 1. Exportfrämjande verksamhet för budgetåret 1981/82 (prop. 1980/81:100 bil. 14).

Utredningen ser behov av en central beredning inom regeringskansliet av vissa frågor i anslutning till tjänsteexporten. En av beredningens uppgifter föreslås vara att främja den statliga tjänsteexporten, en annan att medverka vid handläggning av ansökningar om lån för utvecklande av tjänsteexport. Den senare frågan har behandlats tidigare. Utredningen pekar också på behovet av en förstärkning av utrikes- och handelsdepartementens gemensamma organisation (UHD). UHD bör enligt utredningen ges ett sammanhållande ansvar på detta område.

Förslaget om en central beredning inom regeringskansliet har fått ett blandat mottagande hos de instanser som har tagit upp frågan. Bland dem som tillstyrker förslaget uttalar en instans att beredningen inte får ingripa i tjänsteexportörernas normala verksamhet. De som avstyrker förslaget anför bl. a. att nödvändig samordning kan ske inom regeringskansliet utan att samverkan ges en fast institutionell roll.

En central beredning kan visserligen underlätta nödvändig samordning inom regeringskansliet. En sådan samordning bör dock kunna komma till stånd ändå. Jag anser i likhet med utredningen att UHD bör tilldelas en central roll för denna samordning. I detta arbete ligger att finna lämpliga former för framtida satsningar. Det ankommer på regeringen att ta ställning i denna fråga.

Utredningen har endast haft till uppgift att diskutera statlig tjänsteexport. Det kan också finnas möjlighet till export från den landstings- och primärkommunala sektorn, vilket utredningen också nämner. Utredningen anser att dessa förutsättningar bör studeras. Detta förslag tillstyrks av de remissinstanser som har kommenterat förslaget, bl. a. Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Enligt vad jag har erfarit har chefen för kommundepartementet haft överläggningar med de båda förbunden om export från den kommunala sektorn. Fortsatta gemensamma studier av förutsättningarna för sådan export avses äga rum.

3 Beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m.

Regeringen har nyligen (prop. 1980/81:100 bil. 14) lämnat vissa förslag med anledning av en översyn av anställningsvillkoren för utomlands stationerad personal som är anställd genom beslut av handelssekreterare. I samband därmed behandlas dessutom anställningsvillkoren för de praktikan-

ter som efter beslut av Sveriges exportråd placeras för tjänstgöring inom utrikesrepresentationen, hos handelssekreterare eller hos svenska handelskamrar i utlandet.

De förslag som läggs fram i propositionen ställer ökade krav på exportrådets ledning av handelssekreterarnas verksamhet. Det bemyndigande härtill som Sveriges exportråd har enligt lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m. (ändrad senast 1979:1076) kan enligt propositionen därför behöva utvidgas. Jag återkommer nu, efter samråd med cheferna för utrikesdepartementet, budgetdepartementet och arbetsmarknadsdepartementet samt statsrådet Johansson, till dessa frågor.

Handelssekreterarnas löner och anställningsvillkor regleras genom kollektivavtal. Kontraktсанställning kan också förekomma. Lönerna i kollektivavtal är knutna till lönesystemet för statsanställd personal i allmänhet. Anställningsvillkoren för utsänd personal inom utrikesförvaltningen har utgjort förebild för regleringen av övriga anställningsförmåner för handelssekreterarna.

Personalen hos handelssekreterarna anställs genom beslut av vederbörande handelssekreterare. F. n. regleras lön och övriga anställningsvillkor genom individuella anställningsavtal mellan handelssekreteraren och den anställde.

Som jag har anmält tidigare (prop. 1980/81:100 bil. 14) är det angeläget att likartade principer i fråga om anställningsvillkor tillämpas för personal som tjänstgör utomlands vid olika svenska statliga myndigheter och representationer. För flertalet av den hos handelssekreterare anställda personalen bör därför gälla i huvudsak samma villkor som för lokalt anställd personal inom utrikesrepresentationen.

Handelssekreterarna själva rekryteras vanligen från eller nära företagsledningen i svenska företag med exportinriktning. För att flexibilitet och förnyelse i organisationen skall säkerställas begränsas förordnandetiden för handelssekreterarna till mellan tre och fem år beroende bl. a. på vilken typ av marknad anställningen avser.

Det föreligger emellertid behov av att hos handelssekreteraren ha tillgång till ytterligare en eller flera personer med aktuell kunskap om svenskt näringsliv som har förvärvat t. ex. i kvalificerad kommersiell befattning på svenskt företag. Dessa kunskaper kan avse de allmänna förhållandena i näringslivet eller de speciella villkoren inom en viss bransch. Sådana personer – s. k. marknadssekreterare – kan beräknas optimalt fylla den uppgift för vilken de har engagerats endast under så lång tid som de har ett aktuellt kunnande inom sitt specialområde. Denna personal, som följaktligen bör ha hemvist i Sverige, bör vidare, i likhet med vad som gäller för handelssekreterare, ha tidsbegränsad anställning, dvs. anställas för bestämd tid eller tills vidare längst till viss tidpunkt. Förordnandetiden för sådana marknadssekreterare med hemvist i Sverige bör vara flexibel och i likhet med

vad som gäller för handelssekreterarna kunna variera mellan tre och fem år beroende bl. a. på vilken typ av marknad som förordnandet avser. Den här aktuella personalen blir i skattehänscende att betrakta som från Sverige utsänd personal. Det bör ankomma på vederbörande handelssekreterare som arbetsgivare att, efter godkännande av Sveriges exportråd, besluta om anställning av och anställningsförmåner för denna personal. Jag föreslår att bestämmelserna om tidsbegränsning av anställning av denna personal tas in i en särskild lag.

Även för utrikesförvaltningens exportfrämjande verksamhet kan det finnas behov av att anställa personal med aktuell kunskap om svenskt näringsliv på samma sätt som handelssekreterare har behov av viss sådan personal. Detta förhållande gäller sådana utlandsmyndigheter som har avgiftsdebitering av kommersiella tjänster. Det bör i dessa fall ankomma på vederbörande utlandsmyndighet som arbetsgivare att, efter godkännande av utrikesdepartementet och Sveriges exportråd, besluta om anställning av och anställningsförmåner för sådana marknadssekreterare. I likhet med vad jag har förordat angående vissa marknadssekreterare hos handelssekreterare bör även nu nämnda marknadssekreterare inom utrikesrepresentationen ha tidsbegränsad anställning.

Vad jag nu har sagt innebär att de skäl som ligger till grund för att anställa handelssekreterare med tidsbegränsning föreligger också för att anställa viss personal hos honom eller inom utrikesrepresentationen på tidsbegränsade förordnanden. Tidsbegränsning av handelssekreterarnas anställning sker emellertid med stöd av kollektivavtal. Att reglera tidsbegränsningen av deras anställning på annat sätt är f. n. inte aktuell och följaktligen inte heller att lagstifta i den frågan.

Sveriges exportråd delar årligen ut ett femtiotal statliga stipendier till praktikanter som placeras för tjänstgöring inom utrikesrepresentationen, hos handelssekreterare eller hos svenska handelskamrar i utlandet. Stipendierna är ettåriga och delas ut högst en gång till samma person.

Praktikanter inom utrikesrepresentationen, hos handelssekreterare och hos svenska handelskamrar i utlandet får numera ses som arbetstagare (prop. 1980/81:100 bil. 14). Den bärande idén bakom praktikantverksamheten är alltså att svenskar under begränsad tid skall få erfarenhet av svenskt exportarbete i internationell miljö samt att dessa erfarenheter skall komma svenska företag tillgodo. Det är angeläget att utbildningen kan fortsätta. En förutsättning härför är att praktikanternas verksamhet även i fortsättningen tidsbegränsas. Anställningstiden bör även för denna personal vara flexibel och kunna variera mellan ett och två år.

Det bör ankomma på vederbörande handelssekreterare och utlandsmyndighet att som arbetsgivare, efter godkännande av Sveriges exportråd, besluta om anställning av och anställningsförmåner för praktikanter. Det bör vidare ankomma på svensk handelskammare i utlandet att anställa praktikant med utnyttjande av de medel som Sveriges exportråd ställer till

förfogande för exportfrämjande verksamhet. I likhet med vad jag nyss har sagt om anställning med tidsbegränsning av marknadssekreterare med hemvist i Sverige föreslår jag att bestämmelser om tidsbegränsning av anställning av praktikanter tas in i den föreslagna särskilda lagen.

Det bemyndigande i lag som Sveriges exportråd nu har att besluta rörande statliga stipendier blir därför inte längre aktuellt beträffande praktikanter inom utrikesrepresentationen, hos handelssekreterare eller hos svenska handelskamrar i utlandet. De medel som Sveriges exportråd hittills har disponerat för stipendier till praktikanter avses användas till avlöningsförmåner för denna personal fr. o. m. budgetåret 1981/82.

Även för övrig personal hos handelssekreterare bör gälla att arbetsgivarens beslut om anställning och anställningsförmåner tas först efter godkännande av Sveriges exportråd.

I fråga om överklagande av tillsättning av här berörd personal gäller givetvis vanliga regler.

Den statliga exportfrämjande organisationen har nyligen varit föremål för en översyn (prop. 1979/80:16, NU 1979/80:20, rskr 1979/80:95). Vad jag nu liksom i årets budgetproposition har anfört om anställning av och anställningsvillkor för utomlands stationerad personal skall ses som ett led i denna översyn. Ändrade marknadsförhållanden ställer höga krav på flexibilitet hos den exportfrämjande organisationen. Organisation och personal måste vara anpassad till dessa förhållanden. Det ankommer redan nu på Sveriges exportråd att planera och leda handelssekreterarnas verksamhet samt exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen utifrån en samlad syn på dimensionering och inriktning av hela den statliga exportfrämjande utlandsorganisationen. Denna planering och ledning utövas bl. a. genom att exportrådet anger uppgifter, fördelar resurser och meddelar föreskrifter för verksamheten.

Vad jag nu har sagt om anställnings- och arbetsvillkor för personal med särskilda och aktuella kunskaper om svenskt näringsliv, för praktikanter liksom för övrig av handelssekreterare anställd personal ställer ökade krav på exportrådets planering och ledning av handelssekreterarnas verksamhet och exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen. Det innebär också att det bemyndigande härtill som Sveriges exportråd har enligt 1 § lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m. behöver utvidgas och anpassas till nu rådande förhållanden. Detta bör ske så att exportrådets bemyndigande att "genom anvisningar för den allmänna inriktningen" planera och leda verksamheten utsträcks till att överhuvud planera och leda verksamheten.

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1979/80:100 bil. 14 s. 45, NU 1979/80:34, rskr 1979/80:224) anvisas det statliga bidraget till vidareutbildning i internationell marknadsföring fortsättningsvis inom ramen för de medel som Sveriges exportråd disponerar för exportaktioner. Sveriges exportråds användande av dessa medel är enligt min mening inte att anse som

en statlig förvaltningsuppgift och innefattar inte längre myndighetsutövning. Det finns därför inte längre behov av ett i lag fastställt bemyndigande för Sveriges exportråd att besluta rörande vidareutbildning i internationell marknadsföring. Det nuvarande bemyndigandet härtill föreslås därför utgå.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört om planering och ledning av handelssekreterarnas verksamhet samt exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen, om anställning av praktikanter och om statliga bidrag till vidareutbildning i internationell marknadsföring har inom handelsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1975:940) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m. Utöver de däri föreslagna ändringarna såvitt avser de olika bemyndigandena i lagens 1 § 1, 3 och 4, föreslås samtidigt vissa ändringar i 1 § 2, vilka inte innebär någon ändring i sak utan viss språklig modernisering och en anpassning till den nuvarande lagstiftningen om offentlig anställning.

Vidare har i enlighet med vad jag har anfört rörande visstidsanställning av viss personal inom den exportfrämjande organisationen inom handelsdepartementet upprättats förslag till lag om tidsbegränsad anställning av marknadssekreterare m. fl.

Med hänsyn till lagförslagets innebörd och begränsade räckvidd samt deras lagtekniskt okomplicerade beskaffenhet anser jag det inte motiverat att höra lagrådet.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. antaga upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m.,
2. antaga upprättat förslag till lag om tidsbegränsning av anställning av marknadssekreterare m. fl.,
3. godkänna vad jag har anfört om insatser för vidgad export av statliga tjänster,
4. godkänna vad jag har anfört om stöd för utvecklande av tjänsteexport vid statliga myndigheter,
5. godkänna vad jag har anfört om Statskonsult International AB.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning

Konsultexportutredningen har haft till uppgift att föreslå åtgärder för att öka exporten av tjänster från i första hand affärsverk och andra statliga myndigheter men också från hel- och delstatliga bolag. Uppdraget har gällt såväl konsulttjänster som andra typer av tjänster.

Motiv för statlig tjänsteexport

I *kapitel 2* diskuteras skälen för att exportera statliga tjänster. Som utgångspunkt redovisas ett par utvecklingsdrag i den svenska ekonomin, dels underskottet i bytesbalansen och de strukturella problemen i svenskt näringsliv, dels den offentliga sektorns växande roll i det svenska samhället.

Under senare år har underskottet i vår bytesbalans stått i blickfånget för den ekonomisk-politiska diskussionen. För att återställa den externa balansen har exporten avgörande betydelse. Åtgärder behövs för att anpassa Sveriges produktionsstruktur till förändringar på den internationella marknaden. Åsikterna skiftar om hur denna anpassning skall åstadkommas. De studier som gjorts redovisar dock en gemensam och för tjänsteexportörer intressant slutsats, nämligen att Sveriges fördelar på längre sikt ligger snarare i kunskapsintensiva produkter än i råvaruintensiva produkter och snarare i systemlösningar, innehållande kombinationer av mjuk- och hårdvara, än i enskilda komponenter.

Den offentliga sektorn har under de senaste decennierna vuxit kraftigt. Utvecklingen beräknas fortgå, om än i långsammare takt än hittills. Den offentliga sektorn, särskilt den statliga, har vid sidan härav också kommit att spela en kvalitativt mer framträdande roll. Statliga myndigheter har fått vidgade uppgifter i samhället. Från en traditionellt verkställande och kontrollerande roll kombinerad med produktion av allmänna nyttigheter består uppgifterna i dag i allt högre grad av att planera, styra och övervaka utvecklingen inom hela samhällssektorer. Statliga myndigheter har därigenom kommit att alltmer få ett överordnat "sektoransvar" inom skilda samhällssektorer, medan enskilda komponenter i form av tjänster och varor tillhandahålls av andra, t. ex. kommuner och företag.

De utvecklingsdrag som här skisserats talar för att tjänster från den statliga sektorn kan bli väsentliga inslag i svensk export.

Den statliga sektorn kan ge ett *direkt bidrag till bytesbalansen*. Det sker i första hand genom export av statligt kunnande, särskilt om detta är unikt i

den meningen att det inte finns företrätt någon annanstans i det svenska samhället. Exporten kan ske på flera sätt. Den förväntade exportökningen från svenskt näringsliv av kunskapsintensiva produkter och system ställer ökade krav på att den statliga sektorn engagerar sitt systemkunnande i lämplig form. Genom begränsade insatser, som att svara för utbildning eller lägga upp system för drift och underhåll, kan den statliga sektorn komplettera näringslivet och bidra till samlade exporteffekter av betydande omfattning. Statliga tjänster kan givetvis också exporteras direkt till beställare i andra länder.

Export av statliga tjänster kan också bidra till att ge svensk exportnäring ökad good-will. Det är exempelvis troligt att de totala svenska exportchanserna ökar om statliga organ medverkar i leveranser till u-länder där offentliga myndigheter ofta är beställare. Statligt deltagande i exportprojekt kan ibland innebära att kontrakt erhålls utan föregående internationellt anbudsförfarande.

Vidare har den statliga sektorns representanter ofta möjligheter att få och vidareförmedla information om planerade projekt i ett tidigare skede av en planeringsprocess än som är möjligt för enskilda företag. Det beror bl. a. på att många statliga myndigheter och organ har upparbetade och omfattande kontakter med sina systerorgan i andra länder.

Statliga tjänsteleveranser kan också ge ett *indirekt bidrag till bytesbalansen*. Det sker genom att svenska tjänsteuppdrag i utlandet kan underlätta och röja väg för svensk följdexport från industri- och entreprenadföretag. Denna s. k. vägröjareffekt är allmänt erkänd såväl internationellt som i Sverige. Det tar sig bl. a. uttryck i att åtskilliga industriländer subventionerar export av konsulttjänster. Vägröjareffekten är dock svår att exakt belägga och den har skiftande styrka beroende på vilken marknad som bearbetas, i vilka faser av projekten som konsulten varit verksam, osv.

Export av tjänster från den statliga sektorn får slutligen också *effekter för statsförvaltningen*. Effekterna för statsförvaltningen är självfallet störst när myndigheterna själva agerar som tjänsteexportörer. Men även när tjänsteexporten bedrivs genom bolag i nära anslutning till myndigheterna kan betydande effekter för förvaltningen uppnås. Så t. ex. kan utlandsverksamheten fungera som forum för ledar- och kompetensutveckling för personal som sedan återvänder till moderorganisationen i Sverige. Export av tjänster innebär vidare en vidgning av myndigheternas kommersiellt orienterade verksamhet. Den kompetens som myndigheterna tvingas utveckla vid kommersiellt arbete i en internationell miljö bör rimligen också få återverkningar på myndigheternas huvuduppgifter och bidra till att höja den administrativa nivån. Tjänsteexport kan också bidra till ett högre kapacitetsutnyttjande genom att stora investeringar i instrument och utvecklingsarbete kan utnyttjas mer effektivt. Ytterligare en följd effekt är att förvaltningen får ett inflöde av kunskaper och erfarenheter från andra länder som på olika sätt kan omsättas i Sverige.

Den statliga tjänsteexportens nuvarande omfattning och inriktning

De statliga myndigheternas och de hel- och delstatliga bolagens export av tjänster presenteras utförligt i *kapitel 3*. De statliga myndigheternas och bolagens utlandsengagemang kan beskrivas i följande kategorier.

- *Planmässiga tjänsteexportörer.* Dessa myndigheter (motsvarande) har gjort målmedvetna satsningar på export av tjänster. Ofta aktualiseras frågan om att avskilja exportverksamheten från huvudorganisationen i en separat organisation.
- *Sporadiska tjänsteexportörer.* Dessa myndigheter tar på sig enstaka uppdrag utomlands om deras tjänster efterfrågas. Exportverksamheten är inte planerad och inte heller sker någon aktiv marknadsföring.
- *Förfrågningsförmedlare.* Dessa myndigheter har en sakkunskap som efterfrågas internationellt, men myndigheterna engagerar sig inte i uppdrag i eget namn. I stället får anställda tjänstledigt för mer eller mindre tillfälliga uppdrag.

I gruppen *planmässiga tjänsteexportörer* ingår tre myndigheter som säljer tjänster i myndighetsform, nämligen förenade fabriksverken (FFV), statens lantmäteriverk (LMV) och statens skeppsprovningsanstalt (SSPA). FFV:s tjänsteexport består i huvudsak av underhåll av motorer och apparater till flygplan. Underhållet utförs vid FFV:s anläggningar i Sverige. LMV agerar utomlands under beteckningen SwedSurvey. Bland de tjänster som kan erbjudas återfinns grundläggande kartläggningar på riks- och regionnivå, rådgivning till systerinstitutioner i u-länder och medverkan i projektinriktade uppdrag, exempelvis i samband med jordreformer. SSPA utför provningar och undersökningar inom området skeppsteknik, sjöfart samt övrig havsteknik, i huvudsak vid egna anläggningar.

Till de planmässiga tjänsteexportörerna hör också några bolag som huvudsakligen säljer myndighetskunnande i nära anslutning till resp. myndighet. Bolagen har en kärna av fast anställda och länar för olika projekt in personal från i första hand modermyndigheterna. Det gäller Swedish Telecoms International AB (Swedtel) som är ett helägt dotterbolag till televerket, Swedforest Consulting AB (Swedforest) i vilket domänverket har ett majoritetsintresse och Swedish Power Service AB (SwedPower) som är vattenfallsverket närstående.

Swedtel är det största av de tre bolagen, bildat 1968. Bolaget åtar sig alla typer av konsulttjänster inom telekommunikationsområdet. Verksamheten är koncentrerad till utvecklingsländer. Som ägare av Swedforest står vid sidan av domänverket AB Statens Skogsindustrier. Swedforest som bildades 1973 hade sin ursprungliga kunskapsbas inom skogsbruksområdet men har bl. a. genom förvärv av ett dotterbolag, vidgat sitt register och åtar sig nu även uppdrag inom skogsindustriområdet. Bolaget har under senare år också satsat på bl. a. integrerad landsbygdsutveckling. Swedforest har främst haft uppdrag i u-länder, men företaget säljer också vissa tjänster i Sverige. SwedPower ägs till 55 % av vattenfallsverket och i övrigt av ett kraftföretag och två konsultbolag. SwedPower började sin verksamhet 1977. Bolaget skall i första hand tillhandahålla experter till utländska kraftföretag för tjänstgöring under begränsad tid och förmedla praktisk utbildning vid svenska företag av personal som är anställd vid utländska företag.

Till de planmässiga tjänsteexportörer som varit av intresse för utredningen hör också andra företag och institutioner som antingen säljer tjänster med betydande inslag av förvaltningskunnande eller levererar tjänster

som brukar kombineras med sådant kunnande eller på annat sätt har anknytning till förvaltningen. Hit hör t. ex. Statskonsult International AB, Telub AB, BS-Konsult AB med dess dotterföretag Skandinaviska Projektlednings AB, Studsvik Energiteknik AB, Standardiseringskommissionen i Sverige, Swedec International AB, AB ID-kort, Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning och IVL-Konsult AB, Swecare Foundation samt läkemedelsberedningen.

De *sporadiska tjänsteexportörerna* är affärsverk eller myndigheter med uppdragsverksamhet. Därmed har de möjlighet att disponera intäkter. I gruppen ingår 15–20 myndigheter som är sinsemellan olika både vad gäller typ av tjänster som erbjuds, verksamhetens omfattning, marknadsutsikter och ambitioner för den framtida utlandsverksamheten. Gemensamt för dem är att de hittills satsat små resurser och ringa aktivitet på utlandsverksamhet. En stor del av myndigheterna ligger inom kommunikationsdepartementets område.

Förfrågningsförmedlarna skiljer sig från de sporadiska tjänsteexportörerna genom att de inte åtar sig utlandsuppdrag i eget namn. Därmed kan de inte heller sägas vara aktörer på den internationella marknaden. Det stora flertalet myndigheter hör till denna kategori. Främst gäller det helt anslagsfinansierade myndigheter, men i gruppen återfinns också affärsverk och myndigheter med uppdragsfinansierad verksamhet.

De allmänna dragen i den statliga tjänsteexporten kan beskrivas på följande sätt.

Beträffande tjänsteexportens omfattning kan konstateras att av de myndigheter som har möjlighet att sälja tjänster – dvs. ett drygt 80-tal myndigheter med uppdragsverksamhet samt affärsverk – har var fjärde eller sammanlagt 20 myndigheter uppgivit att de hade intäkter av uppdrag i utlandet under budgetåret 1977/78. Intäkterna uppgick till sammanlagt närmare 42 milj. kr. med en stark koncentration till de planmässiga tjänsteexportörerna FFV, SSPA och LMV. De konsultbolag som arbetar i nära anslutning till myndigheter (Swedtel, Swedforest och SwedPower) hade för det verksamhetsår som började 1978 en samlad export på 64 milj. kr. med en kraftig dominans för Swedtel. Exportuppgifterna för övriga hel- och delstatliga bolag är svårare att exakt ange, men utredningen har uppskattat deras export till 27 milj. kr. under 1978.

Detta innebär att den samlade *tjänsteexporten från statliga myndigheter och företag m. m. under 1978 uppgick till ca 133 milj. kr.* Av denna försäljningsvolym svarade myndigheter och bolag med nära knytning till myndigheter för ca 106 milj. kr.

De statliga tjänsterna har ingen klar och entydig profil. De hänför sig dock i första hand till tekniska områden. Tjänster av administrativ och förvaltningsmässig natur är inte lika vanliga. En orsak är att det på tekniska områdena finns ett mer direkt samband mellan tjänsteexport och efterföljande leveranser av varor och utrustning från svensk industri.

Tjänsteexporten i myndighetsform, den ena huvudgruppen, har i allt väsentligt bestått av uppdrag som helt har kunnat utföras i Sverige. För myndigheterna har det till stor del varit fråga om att – på samma sätt som för en svensk kund – utnyttja den egna produktionsapparaten i form av laboratorier, mätutrustning, m. m. Det har alltså varit fråga om en "hem-

mabaserad" export. Närmare 95 % (39 milj. kr.) av myndigheternas tjänsteexport under 1978 bestod av sådana tjänster. Den andra huvudgruppen, tjänsteexport från statliga bolag, består i högre grad av komplexa tjänster som i varje enskilt fall måste anpassas till en utländsk beställares krav och förutsättningar. De utförs till stor del utomlands hos brukarna.

Även de som köper och finansierar de statliga tjänsterna kan indelas i två huvudgrupper. I den ena huvudgruppen finns kunder i industriländer, som med egna medel köper underhålls- och servicetjänster, provningstjänster, m. m., dvs., den typ av tjänster som till stor del levereras av myndigheterna själva. Dessa tjänster köps av både företag och statliga myndigheter.

Den andra huvudgruppen består av kunder i framför allt utvecklingsländer, som beställer kvalificerade rådgivningstjänster av teknisk eller administrativ natur. Kunderna är ofta ministerier och statliga myndigheter. Vissa mottagarländer kan på egen hand finansiera uppdragen – det gäller de s. k. nya industristaterna (NICs – *Newly Industrialising Countries*) och OPEC-länder, dvs. oljeexporterande länder. I andra länder finansieras insatserna med ett omfattande utvecklingsbistånd. Tyngdpunkten för denna typ av statlig tjänsteexport ligger i Mellanöstern och Afrika. I de aktuella länderna kan engelska användas som arbetsspråk. Bristande språkkunskaper torde vara en av orsakerna till den ringa tjänsteexporten till fransk-, spansk- och portugisisktalande länder. Även det svenska biståndets inriktning på vissa länder har styrt de statliga tjänsteexportörernas marknadsval och arbete i övrigt. Så t. ex. väjde biståndsargument tungt vid besluten om att bilda Swedtel och SwedPower. Tjänsteexporten består fortfarande till väsentlig del av uppdrag som finansieras med svenska bilaterala biståndsmedel: Swedtel, Swedforest och SwedPower har närmare 40 % av sin omsättning i sådana uppdrag.

Utredningen kompletterar sin karakteristik av den hittillsvarande tjänsteexporten med att redovisa myndigheternas planer för framtiden. De intressantaste myndigheterna i detta sammanhang är de som har en outnyttjad potential av kunskap och resurser som är av intresse för marknaden dvs. de sporadiska exportörerna och förfrågningsförmedlarna. I vissa fall finns klara indikationer på att dessa har en betydande internationell marknad. De är intresserade av att under vissa förutsättningar engagera sig i en mer planmässig tjänsteexport. Ett uttryck för myndigheternas intresse är att några av dem i samarbete med konsultexportutredningen närmare undersökt förutsättningarna för försäljning av tjänster till utlandet. Statens järnvägar (SJ), vägverket, luftfartsverket och patentverket har genomfört sådana studier. Större projekt har behandlat Sveriges geologiska undersökning, lantbrukssektorn (i samarbete med framför allt Sveriges lantbruksuniversitet men också andra myndigheter inom sektorn) samt sektorn mindre och medelstor industri, där representanter för bl. a. statens industriverk och Utvecklingsfonden i Stockholms län har medverkat. Andra aktivt intresserade myndigheter är t. ex. flygtekniska försöksanstalten, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statens väg- och trafikinstitut, statens geotekniska institut, statistiska centralbyrån och civilförsvarsstyrelsen.

Förutom direkt tjänsteexport med utlandsanknytning ägnar sig myndig-

heterna också åt andra aktiviteter som kan befrämja tjänsteexporten:

- Många myndigheter deltar i internationellt samarbete inom fackområdet. Genom detta samarbete kan svenska representanter knyta värdefulla kontakter m. m.
- Under årens lopp har åtskilliga statstjänstemän skaffat sig internationella erfarenheter genom arbete i biståndsverksamhet i internationella organ och i utvecklingsländer eller genom tjänstgöring i utlandsverksamma konsult- och tillverkningsföretag.
- Vissa statliga organ är engagerade i utbildnings- och stipendiatverksamhet som innebär att svenskar får möjlighet att vistas i andra länder eller att personer från andra länder får vistas i Sverige under viss tid. Ett sådant internationellt utbyte kan på sikt förväntas öka intresset för de tjänster och varor som Sverige kan exportera.

Marknads- och konkurrensförutsättningar

Den internationella efterfrågan på konsulttjänster ökar, konstateras i *kapitel 4*. Den typ av tjänster som efterfrågas och som statliga tjänsteexportörer har möjlighet att utföra kan i korthet karakteriseras på följande sätt:

- Planering och reglering av hela samhällssektorer, t. ex. kommunikationer, utbildningsväsende, socialförsäkringar.
- Projektidentifiering och förstudier rörande konkreta utvecklingsprojekt inom den offentliga sektorn, t. ex. vägar och sjukhus.
- Planering och införande av system inom olika fackområden av typ meteorologi- och hydrologitjänster, viss mineralprospektering, folkbokföring, bil- och körkortregister, civilt försvar, m. m.
- Planering och genomförande av grundutbildning, tillämpad utbildning och forskning.
- Drift och underhåll av anläggningar inom den offentliga sektorn, exempelvis kommunikationssystem och sjukvårdssystem.
- Uppbyggnad av offentliga institutioner för planering, förvaltning och kontroll, s. k. institutionsuppbyggnad.

Utan att i detalj bedöma marknadsutsikterna för enskilda tjänster gör utredningen en allmän genomgång av förutsättningarna för statlig tjänsteexport på olika delmarknader.

Offentliga och privata organ i i-länder är och förväntas förbli viktiga kunder för vissa provningstjänster, underhållstjänster och liknande. En mer målmedveten utlandssatsning från myndigheternas sida bör kunna leda till avsevärt ökade exportvolymerna. Däremot synes förutsättningarna för att sälja komplexa tjänster i form av utredningsuppdrag o. d. vara sämre.

Offentliga organ i vissa u-länder bedöms utgöra en betydelsefull och allt viktigare marknad för tjänster från statliga myndigheter och bolag. Det gäller särskilt NIC-länderna, OPEC-staterna där dock konkurrensen hårdnar och vissa andra s. k. medelinkomstländer.

SIDA och det utvecklingsbistånd som *SIDA* administrerar har som framgått haft en viktig roll för framväxten av den statliga tjänsteexporten. Svenska exportörer har goda förutsättningar att konkurrera om uppdrag inom ramen för det svenska biståndet. *SIDA*'s upphandling av svenska konsulttjänster uppgick budgetåret 1978/79 till 126 milj. kr. Flera faktorer talar för att konsulter kommer att anlitas i ökad utsträckning i biståndsarbetet i framtiden och för att *SIDA* även framgent har en mycket central plats som köpare och förmedlare av tjänster från statliga myndigheter och bolag.

Av övriga svenska biståndsfinansierade organ är utbildningsberedningen av störst intresse i detta sammanhang. De typer av insatser som beredningen administrerar är till stor del sådana som kan utföras av offentliga institutioner. Det gäller såväl utbildningsinsatser som institutions-samarbete samt i viss utsträckning förinvesteringsstudier. Beredningen kan också spela en roll som förmedlare av tjänster från den statliga sektorn i Sverige genom att den ofta finns företrädd vid de moten som hålls inom ramen för Sveriges samarbetsavtal med vissa länder. Fonden för industriellt samarbete med u-lander (*Swedfund*) köper externa tjänster i betydligt mindre utsträckning än utbildningsberedningen men kan väntas vara intresserad av tjänster från vissa hel- och delstatliga organ på industriområdet.

Svenska konsultföretag kan spela en viktig roll för de statliga tjänsteexportörerna, t. ex. genom att anlita statliga organ som underkonsulter eller som samarbetspartners på utlandsmarknaden. En enkät till de tekniska konsultföretagen visar att samarbetet hittills har varit ringa men omfattat nyckelområden där den statliga samarbetspartnern haft unik kompetens. De tekniska konsultföretagen är positiva till att även i fortsättningen samarbeta med statliga tjänsteexportörer. Konsulterna bedömer att ett samarbete kan ge flera positiva effekter.

När svenska *entreprenad- och tillverkningsföretag* har anlitat tjänster från den statliga sektorn har det hittills skett i tämligen oorganiserade former. Företagen har i många fall varit hänvisade till att enskilda specialister tagit tjänstledigt för att delta i företagets exportprojekt. När exporten i allt högre grad utgörs av större, sammansatta leveranser där varor och tjänster blandas, blir dock medverkan av statligt kunnande särskilt angeläget. Nämnden för Svensk Projektexport bör kunna fungera stödande och stimulerande för att få de statliga myndigheterna att engagera sitt kunnande och sin kapacitet i enlighet med företagets önskemål.

FN-organen anlitar konsulter inom ramen för det tekniska bistånd som ges till utvecklingsländer. *FN*'s utvecklingsprogram, *UNDP*, är *FN*-systemets samordnade organ för det tekniska biståndet och har en budget som ungefär motsvarar *SIDA*'s anslag. *FN*'s bistånd sker till stor del med hjälp av enskilda experter, även om det finns tecken som tyder på ett ökat utnyttjande av konsulter. Att Sverige är en av de större bidragsgivarna till såväl *UNDP* som andra *FN*-fonder avspeglas inte i *FN*-organens upphandling av varor och tjänster i Sverige. Man är emellertid från både *FN*-organens och svensk sida angelägen om att öka Sveriges andel av den totala upphandlingen via *FN*-systemet. Utgångsläget för svenska företag som önskar sälja varor och tjänster till *FN*-organen bör följaktligen vara

gynnsamt. Trots detta kommer den del av FN-organens upphandling som kan falla på Sverige att bli volymmässigt tämligen liten även framöver. Men FN-uppdrag är intressanta genom att de ofta är det första steget i förverkligandet av större projekt och därför kan röja väg för senare försäljning av svenska tjänster och varor.

Den upphandling som görs direkt av eller med lån från *Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna* (Interamerikanska utvecklingsbanken, Asiatiska utvecklingsbanken och Afrikanska utvecklingsbanken) gäller i huvudsak kapitaltunga projekt där svenska statliga tjänsteexportörer har svårt att hävda sig. Vissa undantag finns dock. Så t. ex. torde utsikterna vara relativt goda att konkurrera om konsultuppdrag som finansieras av Afrikanska utvecklingsbanken. Utvecklingsbankerna disponerar i allmänhet medel för tekniskt bistånd till läntagarna. Dessa medel bör kunna generera en efterfrågan som statliga tjänsteexportörer har förutsättningar att tillgodose.

Utredningens slutsats av genomgången är att den huvudsakliga marknaden för de tjänster som statliga tjänsteexportörer kan erbjuda torde ligga hos offentliga förvaltningar i u-länderna, även om upphandling och finansiering i många fall handhas av andra instanser.

Konkurrensförhållandena på den internationella marknaden skiftar. Den del av marknaden som är lättast tillgänglig är givetvis den svenska bilaterala biståndsverksamheten samt den efterfrågan som kanaliseras via svenska exportföretag. För den del av marknaden i övrigt som är öppen för svenska tjänsteexportörer är den internationella konkurrensen vanligtvis mycket hård. Referenser, konsortiebildningar, ekonomisk och kulturell närhet, pris, finansiering och teknisk kvalitet är några av de faktorer som påverkar konkurrensläget. På flera av dessa punkter har svenska konsulter konkurrens-handikapp. Det konkurrensmedel som trots dessa nackdelar har gett exportframgångar har varit kvalitet, helst manifesterad i referensanläggningar. En hög kvalitet på de uppdrag som genomförs torde även i fortsättningen bli det konkurrensmedel som svenska konsulter – vare sig de är statliga eller icke statliga – i första hand måste förlita sig på.

Statlig tjänsteexport i andra länder

Kunnande i den statliga förvaltningen används i exportsammanhang i flera länder. I *kapitel 5* redogörs för förhållandena i Västtyskland, Frankrike, Nederländerna, Irland, Danmark, Norge och Finland.

I de studerade länderna arbetar man enligt endera av två modeller. Den första modellen, som valts i Frankrike och Irland och föreslås i Finland, innebär att de statliga organen på egen hand eller i samarbete med exportindustrin aktivt för ut sitt kunnande till marknaden. Den andra modellen – mer eller mindre utpräglad i Västtyskland, Nederländerna, Norge och Danmark – består i att de statliga myndigheterna ställer resurser till exportföretagens förfogande. Däremot uppträder de i allmänhet inte själva som självständiga exportaktörer.

Den bilaterala biståndsverksamheten är en viktig avnämare i samtliga

länder. I några länder tycks det tekniska biståndet i realiteten vara bundet till leveranser från inhemska konsulter.

I samtliga de studerade länderna framhålls såväl de statliga som de privata konsulternas roll som vägröjare för annan export. I vissa länder (t. ex. Västtyskland och Frankrike) binds ofta tjänsteleveranser och efterföljande export av varor och utrustning samman, medan konsulterna i andra länder arbetar på en mer oberoende basis i förhållande till hårdvaruleverantörerna.

I de fall då statliga myndigheter eller hel- eller delstatliga bolag själva fungerar som exportaktörer och arbetar på en utländsk marknad drivs verksamheten i de olika länderna oftast med krav på lönsamhet. I de fall statliga myndigheter endast ställer resurser till exportföretagens förfogande sker detta däremot utan krav på lönsamhet för myndigheternas del. Oftast får de dock täckning för sina direkta kostnader.

Förutsättningar för den framtida verksamheten

Kapitel 6 inleds med en diskussion om villkoren för den statliga tjänsteexporten i framtiden.

De statliga myndigheterna har i allt väsentligt sina uppgifter inom landets gränser och arbetar i många fall på icke marknadsmässiga villkor. Av detta följer att man – trots den sakkunskap som finns – får räkna med betydande brister i de kompetensmässiga förutsättningarna för tjänsteexport. På ett generellt plan kan man peka på följande väsentliga svagheter:

- bristande internationell erfarenhet
- otillräcklig kommersiell inriktning
- outvecklad "entreprenöranda"
- otillräckliga språkkunskaper

En framkomstväg för att råda bot på problemen är organiserade utbildnings- och förberedelseinsatser av olika slag. I dag saknas emellertid ett utbildningsutbud som helt kan tillgodose de krav som ställs och som är tillräckligt flexibelt och lätt tillgängligt. En särskild utredning, u-landsutbildningsutredningen (Dir. 1979: 53), har till uppgift att föreslå åtgärder för en förbättrad förberedelseutbildning inför u-landstjänst. Utredningen förutses utmyнна i förslag till utbildningsinsatser som bl. a. vänder sig till konsulter och andra tjänsteexportörer.

För att tillägna sig nödvändiga internationella erfarenheter och kommersiella kunskaper är man emellertid, vid sidan av utbildningsinsatser, i stor utsträckning hänvisad till att steg för steg lära av egna framgångar och misslyckanden. Det kan innebära att oerfarna tjänsteexportörer inledningsvis ägnar sig åt underleveranser till svenska företag som agerar på utlandsmarknaden, för att efter hand börja agera mer självständigt på marknaden. En annan möjlighet är att utifrån knyta personer med kommersiell internationell erfarenhet till en tjänsteexporterande myndighet eller ett tjänsteexporterande bolag eller att i en eller annan form samarbeta med redan etablerade exportörer.

Förutsättningarna för tjänsteexport begränsas också av vilka resurser myndigheterna kan avvara för denna verksamhet. Det är svårt att i objek-

tiva termer klarlägga huruvida myndigheterna har tillgänglig kapacitet för sådan verksamhet. Vissa myndigheter med till synes begränsad kapacitet kan bedöma tjänsteexport som en så intressant verksamhet, t. ex. för att få till stånd ledarutveckling eller ökade exportintäkter, att de gör en avvägning som ger tjänsteexporten möjligheter att utvecklas. Andra myndigheter kan i en liknande avvägningssituation komma till en annan slutsats. Om efterfrågan ökar och verksamheten växer, kommer dock de disponibla resurserna förr eller senare att bli otillräckliga och ytterligare resurser måste tillföras. För att möjliggöra en sådan tillväxt är det angeläget att *myndigheterna få frihet att i smidiga former knyta personal och andra resurser till sig utifrån i den takt som verksamhetens ekonomi tillåter.*

En ytterligare faktor av betydelse för tjänsteexporten är hur gränserna dras gentemot andra verksamheter i myndigheterna.

Verksamheter som klart ligger vid sidan av tjänsteexporten är de aktiviteter som vissa myndigheter har utomlands som en del av sina instruktionsenliga uppgifter. För vissa aktiviteter – exempelvis forsknings- och utvecklingssamarbete, utbyte av stipendiater och erfarenhetsutbyte – är gränsdragningen inte lika klar. En prövning måste då göras i varje enskilt fall med hänsyn tagen till det internationella klimatet för att kommersialisera tjänsteutbytet inom området i fråga. Viss försiktighet bör iakttas med att kommersialisera denna typ av tjänster.

En annan verksamhet som ligger vid sidan av statlig tjänsteexport är enskilda statstjänstemäns engagemang i internationell biståndsverksamhet. Statsmakterna har i en förordning ställt sig positiva till denna typ av insatser.

En central gränsdragningsfråga gäller den roll tjänsteexporten kan få tillåtas spela i förhållande till myndigheternas ordinarie uppgifter. Avvägningsproblem kan uppstå och risker för att utlandsverksamheten inkräktar på myndighetsuppgifterna. Utredningen anser att vid en avvägning mellan olika intressen måste varje verksledning prioritera de uppgifter som regering och riksdag specifikt ålagt myndigheten.

Utredningen gör följande allmänna bedömning av framtidsutsikterna för den statliga tjänsteexporten.

På marknadssidan finns en potential för tjänster som har sitt ursprung i statliga verk och myndigheter i Sverige. Trots att vissa marknader är stängda för svenska leverantörer om inte biståndsfinansiering kan erbjudas eller av politiska, militärstrategiska eller andra skäl, finns en stor internationell marknad som fungerar på kommersiella villkor och som är intressant för oss. Slutsatsen blir att exporten av statliga tjänster kan ökas, på vissa områden i snabb takt.

På utbudssidan finns hos myndigheterna en i huvudsak positiv inställning till att exportera tjänster i större skala och i mer planmässiga former. Detta är en nödvändig förutsättning för att en satsning på utlandsmarknaden skall bli framgångsrik. Till bilden bör dock fogas de kompetens- och kapacitetsproblem som beskrivits.

Detta innebär sammantaget att för många statliga myndigheter är det ointressant att på egen hand bearbeta den internationella marknaden. Framför allt kommer de att finna det olönsamt. I den mån de över huvud taget engagerar sig i tjänsteexport torde det bli fråga om att utföra tjänster

åt SIDA och andra biståndstfinansierade organ eller att fungera som underleverantörer till svenska konsulter och hårdvaruexportörer. För vissa myndigheter bjuder direktförsäljning till den internationella marknaden stora möjligheter. Det är dock osäkert hur många statliga tjänstexportörer som kan bli lika framgångsrika som Swedtel, som i dag är Sveriges näst största konsult på den internationella marknaden. Antagligen är det fråga om några få. I gruppen närmast under, dvs. de myndigheter som har goda men inte lika goda marknadsförutsättningar, kan kanske en handfull myndigheter nå en volymmässigt intressant försäljning.

Exporten av tjänster från statliga verk och myndigheter kan aldrig i sig bli en betydande del av svensk export. Däremot kan försäljning av statliga tjänster i kombination med hårdvara, särskilt i form av systemleveranser, ge resultat som är intressanta ur bytesbalanssynpunkt.

Verksamhetens inriktning

Vilken inriktning bör då den statliga tjänsteexporten ha? Utredningen renodlar två alternativa huvudstrategier. Enligt den ena spelar den statliga sektorn en passiv roll utan att själv vara aktör på exportmarknaden. Initiativet för exporten läggs helt på företagen. I den mån de behöver utnyttja den statliga sektorns kompetens för att möta marknadens önskemål, har de möjlighet att låna in personal från myndigheterna för avgränsade uppgifter eller engagera myndigheternas resurser på annat sätt. Den andra huvudstrategin innebär att statsförvaltningen får en aktiv roll som exportförsäljare av tjänster. Det statliga kunnandet förs målmedvetet ut till marknaden. Kunderna kan vara organ i andra länder men också svenska industriföretag och konsulter, SIDA, m. fl. Verksamheten bedrivs inom ramen för myndigheterna eller i särskilda för ändamålet bildade bolag. Olika former av samarbete med industriföretag och konsulter är tänkbara. Utredningen har funnit övervägande skäl för att statsförvaltningen som huvudlinje bör fylla en *aktiv roll* som exportförsäljare av tjänster. Flera skäl redovisas för att denna inriktning bör ge de mest positiva effekterna på bytesbalansen.

Utredningen anger några huvuddrag i en strategi för aktiv tjänsteexport.

Verksamheten bör vara *marknadsorienterad*. Ett bärande inslag i affärsidén för den statliga tjänsteexporten är visserligen att den så långt möjligt skall bygga på de resurser och den sakkunskap som redan finns i den statliga sektorn. Men det innebär inte att den skall bestå av ett direkt överförande av svenska system till utländska kunder. Framgångsrik affärsverksamhet kräver en medveten marknadsorientering. Det innebär bl. a. att resurser måste avsättas för att bevaka och bearbeta marknaden.

Verksamheten bör bedrivas med *nära anknytning till resursbasen*. Det kan innebära en verksamhet bedriven i myndighetsform eller, om den sker i bolagsform, i nära anslutning till myndigheterna. Däremot kan den nära anknytningen svårigen uppnås inom ramen för en centraliserad organisation för statlig tjänsteexport. Den nära anknytningen ger möjligheter till ett fruktbarande växelspel mellan utlandsaktiviteterna och de ordinarie myndighetsuppgifterna. Därigenom skapas bl. a. förutsättningar för att bygga

in de incitament för myndigheterna och deras anställda som är nödvändiga för att tjänsteexporten skall bli framgångsrik.

Verksamheten bör vara *flexibel*. Den existerande och potentiella marknaden för de tjänster som den statliga sektorn kan erbjuda är mångfacetterad. Även på utbudssidan är bilden splittrad. Vad som krävs är därför beredskap och resurser att från olika såväl statliga som icke statliga organ snabbt kunna kombinera ett tjänsteutbud som i varje enskilt fall möter uppdragsgivarnas önskemål.

Tjänsteexportörerna bör få *stöd och rådgivning* i sin verksamhet. Dessutom behöver myndigheterna och bolagen stimulans till samverkan i syfte att skära ned kostnader och ta till vara erfarenheter från varandra.

Utredningen anger några riktlinjer i en strategi med dessa allmänna grundelement.

Vad beträffar vilka marknader och kunder som de statliga tjänsteexportörerna bör välja att bearbeta konstaterar utredningen att detta varken är möjligt eller lämpligt att centralt fastlägga. Tjänsteexportörerna bör således ha *stor frihet att välja marknader*. I princip skall tjänsteexporten kunna avse både i-länder och u-länder. Vid sitt val av marknader bör dock såväl myndigheter som bolag agera på ett sätt som inte strider mot svenska utrikespolitiska intressen.

Utredningen konstaterar att den statliga sektorn agerar som tjänsteexportörer i olika skepnader. Tre huvudgrupper kan urskiljas, nämligen

- myndigheter som för ut sitt kunnande till marknaden via särskilda för ändamålet inrättade bolag.
- myndigheter som i eget namn säljer tjänster.
- myndigheter som ställer resurser till förfogande men inte i egen kapacitet engagerar sig i uppdrag.

De olika modellerna har både för- och nackdelar. Det förfaringssätt som innebär att myndigheterna ställer resurser till förfogande genom t. ex. tjänstledigheter har dock avgörande svagheter ur flera aspekter för alla inblandade parter. Utredningen anser därför att statliga myndigheter antingen bör *sälja tjänster i eget namn eller via bolag i anslutning till myndigheterna*. Däremot bör myndigheterna, i enlighet med gällande bestämmelser på området, vara återhållsamma med att bevilja tjänstledighet för anställning i enskild eller kommunal tjänst.

Valet av verksamhetsform för den statliga tjänsteexporten kan enligt utredningens mening begränsas till två huvudalternativ, nämligen aktiebolagsformen och myndighetsformen. En genomgång av innebörden av alternativen visar att myndighetsformen inte är lämpad för kommersiell utlandsverksamhet. Utredningens slutsats är därför att *aktiebolagsformen bör väljas* när utlandsverksamheten bedöms kunna få viss omfattning och kunna bedrivas kontinuerligt och planmässigt.

Enligt utredningens direktiv skall den statliga tjänsteexporten drivas med krav på lönsamhet. Utredningen anser att statliga tjänsteexportörer bör prissätta sina tjänster med *krav på lönsamhet totalt sett*. För myndigheter som ägnar sig åt tjänsteexport bör lönsamhetskravet innebära att intäkterna från utlandsverksamheten dels täcker marknadsföringskostnader, lönekostnader, offertkostnader, förlustuppdrag och andra rörliga

kostnader, dels ger ett bidrag till täckandet av de fasta kostnaderna i myndighetens verksamhet. Om verksamheten bedrivs i bolagsform bör sedvanliga företagsekonomiska lönsamhetskriterier tillämpas.

När lönsamhetskravet skall uppfyllas i praktiken behövs ytterligare några preciseringar. För verksamhet som bedrivs i bolag i anslutning till myndigheterna, anser utredningen att lönsamhet bör krävas i bolagens arbete på marknaden men däremot inte i myndigheternas utlåning av personal och andra resurser till bolagen. För denna utlåning bör myndigheterna dock få täckning för de särkostnader som är förknippade med utlåningen. När uppdragsmyndigheter bedriver tjänsteexport i myndighetsform är det motiverat att göra en redovisningsmässig bodelning mellan utlandsverksamheten och den inhemska verksamheten. En sådan bodelning bör även övervägas av de affärsverk som inom affärsverksramen driver utlandsverksamhet i större omfattning.

I syfte att få igång mer omfattande utlandsverksamhet diskuterar utredningen åtgärder som ger *ekonomisk stimulans till tjänsteexport*. Enligt utredningens mening bör myndigheter som har intäkter av tjänsteförsäljning till utlandet i huvudsak få disponera dem på egen hand. Närmare föreskrifter får meddelas av regeringen. Myndigheter som lånar ut personal och andra resurser till utlandsverksamma bolag föreslås få en schablonersättning från det företag som tar i anspråk resurserna. Avgiften bör täcka både myndigheternas extrakostnader för att avvara personal och ge visst ekonomiskt incitament till dem. Ersättningen, som förslagsvis kan uppgå till 1 000–2 000 kr. per personmånad, skall erläggas även av icke myndighetsanknutna företag.

En fråga som aktualiseras när statliga myndigheter skall engagera sina resurser i en exportverksamhet är huruvida myndigheterna skall ge alla konsulter, tillverkningsföretag m. fl. tillfälle att utnyttja den statliga sektorns resurser eller om dessa resurser skall förbehållas endast vissa intressenter inom ramen för ett långtgående samarbete. Utredningens grundinställning är att *kunnandet i de statliga myndigheterna i princip bör vara tillgängligt för alla svenska företag*. Denna huvudregel innebär att statliga myndigheter inte bör samarbeta med någon eller några privata intressenter på ett sådant sätt att andra företag och organ därigenom systematiskt utesluts från kunnandet i den statliga sektorn.

Med utgångspunkt i de principer som etablerats på den internationella konsultmarknaden diskuteras ingående vilka affärsprinciper som bör vara vägledande för den statliga tjänsteexporten. Två huvudalternativ prövas. Det ena, ett s. k. tjänstealternativ, innebär försäljning av tjänster i en verksamhet som inte är knuten till hårdvaruintressen. Det andra alternativet, ett s. k. systemalternativ, innebär att tjänster och varor säljs som system inom ramen för ett fast och långsiktigt samarbete mellan varu- och tjänsteproducenter. Utredningens samlade bedömning av de båda alternativens för- och nackdelar är att den statliga sektorns know-how f. n. i allmänhet bäst utnyttjas i det s. k. tjänstealternativet. Man bör alltså i första hand inrikta sig på att *sälja av hårdvaruintressen obundna tjänster*, vilket innebär att långsiktiga bindningar mellan statlig tjänsteförsäljning inom ett område och försäljning av t. ex. varor inom samma område bör undvikas.

Ägandet av bolag som enbart säljer tjänster kan utformas på olika sätt. Om den statliga sektorns know-how är kärnan i verksamheten, är det rimligt att staten har ett avgörande inflytande över bolaget. I de fall den statliga sektorn bara representerar en del av ett integrerat kunskapsområde, finns goda skäl för att även andra huvudmän än staten står som ägare. Någon av intressenterna bör ha ett dominerande ägarinflytande för att verksamheten skall kunna drivas effektivt. Flera skäl – värdet av officiell prägel på u-landsmarknaderna m. m. – kan tala för att ägardominansen bör ligga hos staten. Däremot är utredningen mycket tvetsam till att staten delar ägandet med andra, om skälet för att ta in andra delägare är att knyta internationell kommersiell erfarenhet till ett bolag. Den eftersökta kompetensen finns nämligen ofta i företag som är potentiella konkurrenter och som kan hämma företagets utveckling om de får ägarinflytande. Risken finns också att vissa privata intressenter får ett faktiskt monopol på den statliga sektorns kunnande inom ett visst område. Behovet av internationell kommersiell kompetens på företagsledningsnivå tillgodoses enligt utredningens mening bäst genom en medveten personalrekrytering och styrelserepresentation utan inbyggd ägarkonflikt.

I ett bolag eller liknande som är inriktat på försäljning av system eller paket, innehållande mjukvara från bl. a. den statliga sektorn och hårdvara från annat håll, är det naturligt att ägandet är delat mellan huvudintressenterna. I en sådan verksamhet bör finnas klara gränser för bolagets och huvudmännens verksamhetsområden. Vidare bör verksamheten arrangeras på ett sådant sätt att den statliga resursbasen aktiveras.

Genom att de statliga myndigheterna och bolagen på egen hand aktiverar sig som tjänsteexportörer och aktivt marknadsför sina tjänster uppnås enligt utredningens mening de gynnsammaste resultaten för den samlade svenska exporten, bl. a. genom att de då kan dra vinning av de konkurrensfördelar som en statlig organisation har på vissa exportmarknader. Risken för konkurrens med icke statliga exportörer är liten, eftersom de statliga tjänsterna ofta saknar motsvarigheter i Sverige. Ambitionen för de statliga tjänsteexportörerna bör dock inte vara ett konkurrera utan att *samverka med andra exportörer*, där så är lämpligt för svensk export.

Åtgärder för att underlätta tjänsteexport i myndighetsform

Trots bolagsformens klara fördelar finns flera skäl som talar för att tjänsteexport även framgent kommer att bedrivas i myndighetsform i många fall. I *kapitel 7* diskuteras och ges förslag till hur administrativa, juridiska och andra problem i myndigheternas utlandsverksamhet skall lösas.

För vissa av de frågor som aktualiseras vid myndigheters export av tjänster föreslår utredningen att regeringen utfärdar en *förordning med vissa bestämmelser för statlig myndighets affärsdrivande verksamhet i utlandet*. Förordningen som återfinns i bilaga I till betänkandet, föreslås gälla vissa, särskilt angivna myndigheter. Genom förordningen erhåller myndigheterna de direktiv som ger dem rätt att åta sig mer omfattande uppdrag utomlands.

Dessa myndigheter uppmanas att aktivt marknadsföra sina tjänster för utlandsmarknaden. De avtal som de ingår med svenska eller utländska

kunder om utförandet av tjänster bör slutas på affärsmissiga villkor, enligt författningsförslaget.

En myndighet som har sålunda rätt att träffa avtal i utlandet torde också i allmänhet få träffa avtal med företrädare för regering eller statlig myndighet i annat land. Förutsättningen är dock att överenskommelsen är av *privaträttslig natur*, dvs. ett vanligt civilrättsligt avtal som sluts på kommersiella villkor och som lika gärna skulle kunna ingås av en enskild person som av den svenska myndigheten. Myndigheten agerar då inte i första hand som företrädare för staten utan som vilket privaträttsligt rättssubjekt som helst. En överenskommelse som är av *offentligrättslig* karaktär och avser "för riket bindande internationell överenskommelse" skall däremot ingås av regeringen, i vissa fall efter att riksdagens godkännande har inhämtats. I regel torde det inte välla några större problem att avgöra om ett avtal är av offentligrättslig eller privaträttslig natur. I förslaget till förordning anges att myndighet skall underrätta utrikesdepartementet eller svensk beskickningschef i land där myndigheten utför uppdrag, om fråga uppkommer som kan vara av betydelse för Sveriges förhållande till annan stat eller mellanfolklig organisation.

Med hänsyn till de speciella villkor som gäller vid myndigheters kommersiella verksamhet i utlandet föreslås särskilda regler för försäkring av egendom som tillhör staten.

I vissa fall kan en myndighet behöva stationera personal utomlands för fullgörandet av ett uppdrag. Eftersom det är angeläget att beslut om stationering och om villkoren för tjänstgöringen kan ske snabbt och i smidiga former har i den sista paragrafen i författningsförslaget getts möjlighet för myndigheterna att besluta om att tjänsteman får stationeras på ort utom landet i samband med ett uppdrag.

Utredningen anger drygt 20 myndigheter som föreslås omfattas av den aktuella förordningen.

Förutom de frågor som föreslås bli reglerade i förordningen, behandlar utredningen även vissa andra frågor som berör exporten av tjänster i myndighetsform.

I fråga om myndigheters möjligheter att *medverka i s. k. joint ventures* med enskilda bolag konstateras att en myndighet har rätt till detta, om myndighetens ansvar i samarbetet är klart avgränsat till de tjänster myndigheten själv svarar för och det inte är fråga om en bolagsbildning. I annat fall krävs godkännande av regering och riksdag.

På samma sätt som myndigheterna har rätt att *sekretessbelägga handlingar* i sin uppdragsverksamhet för enskilda, torde de ha rätt att göra det i uppdrag som avser utländska medborgare. Även en utländsk myndighet som ingår ett affärsavtal med en svensk myndighet torde, enligt utredningens mening, kunna omfattas av dessa sekretessbestämmelser, såvida avtalet är av privaträttslig natur.

Den vanligaste formen för utlandstjänstgöring i samband med myndigheternas export av tjänster är utrikes förrättning. I de fall myndigheterna kan besluta om utrikes förrättning disponerar de särskilda medel för ändamålet. Oftast finns begränsande föreskrifter i regleringsbrevet. Utredningen anser att inskränkningarna bör tas bort. *Myndigheterna bör få rätt att*

besluta om utrikes förrättning, förutsatt att kostnaderna finansieras av intäkter från utlandsverksamheten.

Utredningen tar också upp frågan om i vilken utsträckning som statsanställd personal bör medges tjänstledighet med C-avdrag (fullt avdrag på lönen) för tjänstgöring i aktieföretag eller hos andra juridiska personer som bedriver export av tjänster. Huvudregeln är att återhållsamhet bör iaktas i fråga om att bevilja tjänstledighet för innehav av enskild eller kommunal anställning. Från denna huvudregel görs undantag, bl. a. för ledighet för anställning i Swedec International AB och Statskonsult International AB. Utredningen anser att en preferensbehandling är motiverad även i andra fall, när följande kriterier är uppfyllda. Det bör vara fråga om aktieföretag eller andra juridiska personer som bedriver export av tjänster och i vilka staten har ett väsentligt intresse. *Bestämmelserna i cirkuläret om tjänstledighet med C-avdrag, m. m. bör ändras i enlighet härmed.*

Statliga myndigheter som bedriver kommersiell utlandsverksamhet får enligt gällande skattebestämmelser betydande konkurrensnackdelar jämfört med t. ex. aktieföretag med motsvarande verksamhet. Utredningen föreslår dock *ingen ändring av skattebestämmelserna*. Om det blir aktuellt för en myndighet att exportera tjänster som medför att personal måste vistas utomlands i minst ett år bör i stället åtgärder vidtas som innebär att exporten kan ske i bolagsform.

Finansieringen av tjänsteexport i myndighetsform kan i vissa fall vålla problem. Olika problem analyseras och förslag redovisas över vilka anslagstekniska och redovisningsmässiga åtgärder som bör vidtas i olika situationer. För det fall myndigheterna behöver ytterligare resurser utöver normalt budgeterade anslagsmedel är det oftast olämpligt att utnyttja enbart en myndighets ordinarie anslag. Sådana insatser bör enligt utredningens mening i stället finansieras genom ett särskilt *anslag för utvecklandet av tjänsteexport vid statliga myndigheter*. Anslaget bör utbetalas i form av lån till myndigheterna på villkor som blir beroende av hur resurserna skall användas. Anslaget föreslås, i ett inledningsskede när verksamheten byggs upp, uppgå till 3 milj. kr. per år.

Verksamhetens organisation och arbetsformer

Kapitel 8 inleds med en allmän diskussion om var i den statliga sektorn som det finns anledning att förstärka exportinsatserna. Diskussionen förs med utgångspunkt i hur efterfrågestrukturen och utbudsstrukturen ser ut för olika typer av tjänster.

Åtgärder avseende vissa myndigheter och bolag

Utredningen diskuterar konkreta åtgärder inom avgränsade områden. Några av de redan etablerade bolag som arbetar med anknytning till statsförvaltningen behandlas.

Vad gäller *Swedtel* noterar utredningen att företagets verksamhet har varit framgångsrik hittills och att företaget bedöms ha goda möjligheter att

hävda sig även framöver. Förslag om långtgående förändringar är knappast motiverade.

Dock föreslås att Swedtel bör vara oförhindrat att arbeta i andra länder än utvecklingsländer. Det allmänna lönsamhetsmål, som utredningen föreslagit, bör gälla även Swedtel och ersätta det snävare avkastningsmål som Swedtel hittills haft som en följd av företagets tolkning av förarbetena till riksdagens beslut om Swedtels bildande.

Utredningen föreslår vidare att Swedtel breddar sitt utbud och kompletterar det med tjänster inom postområdet. Post- och televäsendet är i flertalet länder, i motsats till Sverige, samordnade i en och samma organisation. Från sina motparter i ministerier och myndigheter, som alltså ofta har ansvaret för både tele- och postfrågor, har Swedtel allt som oftast fått förfrågningar om att göra insatser på postområdet men inte kunnat ta sådana uppdrag, eftersom man saknar erfarenheter av posthantering. Inom postverket är man positiv till ett närmare samarbete och diskussioner har inletts mellan parterna om formerna för försäljning av posttjänster inom ramen för Swedtels verksamhet.

Swedforest satsade under de första åren på tillväxt framför lönsamhet och har nu en konsultverksamhet som är väl etablerad på marknaden. Den snabba expansionen har emellertid också lett till finansiella och lönsamhetsmässiga problem. Dessutom har företaget under senare år blivit alltmer beroende av en enda kund, SIDA, men strävar medvetet efter att vidga kundkretsen. Dessa problem bör enligt utredningens mening föranleda *Swedforest* att under medverkan av företagets huvudmän mer ingående pröva företagets framtida verksamhet. Prövningen bör avse företagets affärsidé vad gäller verksamhetsinriktningen, marknadsförutsättningarna, den resurs- och kunskapsmässiga anknytningen till ägarna domänverket och AB Statens skogsindustrier, m. m. Som en följd därav bör också andra frågor aktualiseras, t. ex. behovet av kapital för den framtida verksamheten.

SwedPowers verksamhet har utvecklats långsamt sedan starten. Det har skett i enlighet med styrelsens önskemål och bl. a. som en följd av svårigheterna att rekrytera personal till uppdragen från Vattenfall och övriga delägare. Någon aktiv marknadsbearbetning har inte skett och bolaget har saknat egen verkställande ledning. Inom företagets styrelse bedömer man nu möjligheterna till expansion av verksamheten under de närmaste åren som relativt gynnsamma.

Utredningen efterlyser snara åtgärder i syfte att stärka *SwedPower* och att skapa förutsättningar för en mer expansiv utveckling i framtiden. Utredningen ser därför med stor tillfredsställelse att styrelsen nu beslutat att rekrytera en egen verkställande direktör för bolaget. Men även andra åtgärder kan behöva vidtas och då inom ramen för en samlad strategi för *SwedPowers* fortsatta verksamhet. I styrelsens arbete på en sådan strategi bör bl. a. behovet av resursförstärkning i form av kapital och personal prövas, liksom möjligheterna att underlätta rekrytering av personal från Vattenfall.

Utredningen tar också upp frågan om ägarstrukturen i *SwedPower*. Utredningen har inga principiella invändningar mot att kraftföretaget *Syd-kraft* står som delägare till *SwedPower* vid sidan av Vattenfall. Att konsult-

företagen VBB AB och Bergman & Co AB (BECO) är delägare inbjuder dock till problem. Det faktum att de båda konsultbolagen och Vattenfall har en kompetens som delvis överlappar varandra och att BECO och VBB agerar både på egen hand och genom SwedPower ger upphov till konflikter. Vid en mera expansiv utveckling riskerar problemen att förstöras. Utredningens slutsats är att samverkan mellan Vattenfall och Sydkraft å den ena sidan och svenska konsultföretag å den andra är av värde i utlandsverksamheten. SwedPower bör dock finna andra former än delägarskap för samarbetet med BECO, VBB och andra konsultföretag.

Swedec International har fungerat under relativt kort tid. Utredningen anser det dock motiverat att beröra två frågor.

Den ena gäller företagets verksamhetsinriktning. Swedec har ett mycket vittomfattande mandat som innebär att företaget i princip kan komma att konkurrera med samtliga statliga tjänsteexportörer. För att tjänsteexporten från den statliga sektorn skall få önskad slagkraft är det enligt utredningens mening angeläget att söka undvika kompetenskonflikter och onödiga konkurrens mellan hel- och delstatliga organ. Utredningen anser att Swedec bör koncentrera sin verksamhet och välja en handlingslinje som inte leder till konkurrens med export som med fördel kan bedrivas på annat håll.

Den andra frågan gäller Swedecs anknytning till den offentliga utbildningssektorn. I fråga om utbildningstjänster bör Swedec kunna bli det organ som den offentliga utbildningssektorn huvudsakligen använder för försäljning av tjänster till utlandet. För att så skall bli fallet bör Swedec sträva efter att fördjupa samarbetet med denna sektor på både den statliga och kommunala sidan. Detta kan åstadkommas genom en kombination av åtgärder – t. ex. delägarskap, styrelsepresentation, personalrekrytering, m. m. – och bör innebära att Swedec i sina uppdrag får ökade möjligheter att utnyttja resurser och kompetens i den statliga och kommunala utbildningssektorn.

I utredningens direktiv läggs särskild tonvikt vid affärsverkens internationellt inriktade konsultverksamhet. Flera av affärsverken är redan engagerade i sådan verksamhet eller förväntas bli det som en följd av utredningens förslag. Ett par av dem – SJ och luftfartsverket – har hittills inte engagerat sig lika målmedvetet i tjänsteexporterande verksamhet.

SJ har i samråd med utredningen utrett formerna för *SJ*:s medverkan i konsultverksamhet i utlandet. Enligt *SJ*:s bedömning har verket på vissa områden en kunskap som bör vara mycket gångbar internationellt. Det är dock svårt att få en fullständig och korrekt bild av den internationella marknaden för järnvägstjänster. Utredningen föreslår att *SJ*, i avvaktan på resultaten av en nu pågående organisationsöversyn, omgående vidtar vissa, mindre långtgående åtgärder för att stärka den internationellt inriktade uppdragsverksamheten. I första hand bör en funktion inrättas inom *SJ* med uppgift att vara kontaktpunkt gentemot beställarna och att samordna denna verksamhet internt inom *SJ*.

Även *luftfartsverket* har undersökt förutsättningarna för att i mer planmässiga former sälja tjänster till utlandet. Den internationella marknaden för luftfartsverkets tjänster tecknas som växande. Konkret har det tagit sig uttryck i att verket under senare år fått ett ökande antal förfrågningar om

uppdrag i internationella projekt. Verkets stora problem är att resurserna är hårt ansträngda och att verket jämfört med andra affärsverk är mindre och därför har mer begränsade resurser att falla tillbaka på. Utredningen instämmer därför i bedömningen att utlandsverksamheten bör byggas ut steg för steg. Som ett första steg bör luftfartsverket internt samla ansvaret och tillskapa resurser för handläggning och uppbyggnad av utlandsverksamheten. Längre fram bör förutsättningarna finnas att rekrytera ytterligare personal, som kan finansieras av utlandsverksamheten. Då bör även frågan om bolagsbildning, eventuellt i samarbete med närliggande statliga och icke-statliga organisationer, aktualiseras.

Inom statsförvaltningen i övrigt, vid sidan av affärsverken, har utredningen inte haft praktiska möjligheter att studera alla de myndigheter och delsektorer där tjänsteexport kan bli framgångsrik. Inom de områden där utredningen har låtit genomföra studier lämnas följande förslag.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har studerats i ett projekt som presenteras i bilaga 2. Utredningen delar de bedömningar som framförs, att geo-området är ett av de områden där det finns en etablerad internationell marknad för tjänster som väl lämpar sig för det statliga, svenska utbudet. SGU har specialistkompetens att tillfredsställa efterfrågan inom segment av denna marknad. Den internationella verksamheten förväntas få gynnsamma effekter för SGU.

Den internationella verksamheten bör enligt utredningens mening bedrivas i bolagsform för att bli effektiv. Beslut om bolagsbildning bör därför fattas. Bolaget bör lämpligen bestå av en liten kärna av fast anställd personal som för de olika uppdragen lånar in personal från i första hand SGU och även i övrigt utnyttjar SGU:s resurser på laboratoriesidan m. m. Bolaget bör vara helstatligt och ägarskapet kan utövas av industridepartementet. Bolagets aktiekapital föreslås inledningsvis uppgå till 200 000 kr. Vidare föreslås att företaget från början tillförs 40 000 kr. för reservfonden.

Som chef för bolaget bör rekryteras en kommersiellt erfaren person med internationell erfarenhet från geo-området. I syfte att klarlägga på vilket sätt det nybildade bolagets tjänster kan utnyttjas inom ramen för biståndet bör överläggningar med SIDA initieras.

I bilaga 3 redovisas ett projekt om export av tjänster från den *statliga lantbrukssektorn* (jordbruk, skogsbruk, fiske samt miljövård). Svenskt statligt engagemang i lantbruksutveckling utomlands har hittills i allt väsentligt varit knutet till SIDA:s verksamhet, främst inom ramen för SIDA:s samarbetsavtal med Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), som med biståndsmedel driver en u-landsavdelning med ett 25-tal anställda.

Den typ av tjänster som de statliga myndigheterna kan erbjuda gäller till stor del uppbyggande av system och organisationer inom den offentliga sektorn. Även specialistkunskaper kan tillhandahållas inom områden som t. ex. skog, växtproduktion och husdjur. Den primära marknaden för dessa tjänster är stater som bygger upp sin lantbrukssektor. Avtal kan ingås med dessa eller med t. ex. svenska tillverknings- och konsultföretag. SIDA och programländerna blir dock även fortsättningsvis huvudsakligt avsättningsområde och viktigaste kundkategori.

Utredningen delar projektgruppens bedömning, att ett företag med den angivna verksamhetsinriktningen har goda förutsättningar att bli fram-

gångsrikt. En bolagsbildning bör därför komma till stånd. I bolagets sortiment bör även fisketjänster ingå. Konsultbolaget skall ses som den statliga lantbrukssektorns instrument för att föra ut det kunnande som finns inom statsförvaltningen till marknaden. Personal till företagets uppdrag förutsätts till stor del lånas in från dessa myndigheter.

Vad gäller företagets dimensionering bör i inledningsskedet rekryteras en ansvarig för företaget och eventuellt ytterligare någon samt erforderlig biträdespersonal. Eftersom företagets verksamhet förutses spänna över ett flertal myndigheters kompetensområde bör ägandet av företaget ligga på departementsnivå. Utredningen ser klara fördelar i att verksamheten geografiskt placeras i nära anslutning till SLU. Företagets aktiekapital föreslås uppgå till 800 000 kr. och vidare föreslås att reservfonden redan från början tillförs 160 000 kr.

Det föreslagna bolaget har nära beröringspunkter med andra verksamheter. Olika former av samverkan med lantbrukskooperationens internationellt inriktade verksamhet bör övervägas. Även med Swedforest bör en samverkan ske.

En av utredningen tillsatt arbetsgrupp har undersökt förutsättningarna för planmässig export av tjänster till *sektorn mindre och medelstor industri* från statliga organ och konsultföretag. Projektet redovisas i bilaga 4 till betänkandet.

Den internationella efterfrågan på konsulttjänster inom sektorn mindre och medelstor industri kommer främst från u-länder, kanaliserad huvudsakligen via utvecklingsorgan. Arbetsgruppen bedömer den samlade svenska konsultexporten inom detta område till ca 25–30 personår med möjligheter att inom fem till tio år nå en tredubblad volym med rätt organiserat utbud.

Resurserna på utbudssidan är emellertid splittrade i dag. I den statliga och statsfinansierade sektorn finns främst statens industriverk och de regionala utvecklingsfonderna. Utvecklingsfonden i Stockholms län har ett samarbetsavtal med SIDA om vissa begränsade leveranser av konsulttjänster. Dessa organ samt de ofta mindre konsultföretag som arbetar inom den nämnda sektorn bedöms genom inbördes samverkan kunna erbjuda attraktiva tjänster på en rad delområden. Arbetsgruppens förslag innebär att en organiserad samverkan sker under en försöksperiod.

Den ekonomiska kalkyl som förslaget bygger på är enligt utredningens mening bräcklig. Det finns dock förutsättningar att förbättra ekonomin genom höjda debiteringsnivåer. Utredningen tillstyrker därför en försöksverksamhet som föreslås pågå i två år. Den bör bedrivas i en särskild resultatenheter vid Utvecklingsfonden i Stockholms län inom ramen för ett uppdragsavtal med industridepartementet. Som ansvarig för försöksverksamheten bör rekryteras en utpräglat marknadsinriktad konsult samt därtutöver ytterligare en à två personer. En rådgivande nämnd med representanter för huvudintressenterna föreslås följa verksamheten. För att finansiera försöksverksamheten behövs dels 450 000 kr. för att täcka beräknade underskott, dels 350 000 kr. för finansiering av rörelsekapitalet. Efter försöksperioden bör verksamheten utvärderas.

Vägverket konstaterar i sin studie av förutsättningarna för tjänsteexport att i Sverige finns en bred, verklighetsanpassad kunskap i olika frågor med

anknytning till vägsektorn. Denna kunskap bör i samverkan med enskilda och statliga företag med framgång kunna föras ut på utländska marknader. Vägverkets bedömning är att verket självt eller via utlåning av personal torde ha möjligheter att under de närmaste åren erbjuda konsult- och experttjänster i ökad omfattning. Utredningen föreslår att även vägverket internt samordnar sina resurser för att åstadkomma en intensifierad och systematiserad utlandsverksamhet. Denna särskilda funktion bör vara verkets kontaktpunkt gentemot marknaden och också ha ansvaret för den interna samordningen. Med tanke på vägverkets ledande ställning inom vägsektorn är det naturligt att funktionen även ansvarar för att utveckla samarbetet med övriga statliga organisationer inom vägområdet, t. ex. statens väg- och trafikinstitut, statens trafiksäkerhetsverk och statens geotekniska institut.

Patent- och registreringsverket (PRV) utför sedan länge, och på senare år i starkt ökad omfattning, uppdragsgranskning för svenska kunder. En motsvarande efterfrågan bedöms finnas även utomlands. På grund av ett minskat antal inkommande patentansökningar har man möjlighet att väsentligt öka uppdragsverksamheten. PRV:s problem på den internationella marknaden är att man anser det mindre lämpligt att i ett inledningsskede aktivt bjuda ut tjänster i eget namn. Det internationella patentsamarbetet är känsligt för störningar och en marknadsföring i eget namn skulle kunna skada PRV:s relationer till den övriga patentvärlden. Utredningen ser övervägande skäl för att PRV:s uppdragsverksamhet för utländska kunder t. v. bör bedrivas inom ramen för PRV. Verkets marknadsföringsproblem bör kunna lösas, exempelvis genom Statskonsult International som föreslås få ansvaret för vissa gemensamma funktioner för den statliga tjänsteexporten.

Synpunkter från utlandsverksamma tillverknings-, entreprenad- och konsultföretag pekar på att flera myndigheter än de som berörts bör inrätta en *kontaktfunktion* för utlandsverksamheten. Uppgifterna för en sådan funktion bör vara:

- att fungera som "ingångskanal" till myndigheterna för företag och andra som önskar anlita deras tjänster,
- att internt inom myndigheterna se till att frågor om medverkan i utlandsuppdrag hanteras smidigt och effektivt.

Myndigheter som har en viss omfattning på sin tjänsteexport eller som planerar att utveckla denna, dvs. de sporadiska tjänsteexportörerna, föreslås avdela någon eller några personer för dessa uppgifter.

Samverkan för statlig tjänsteexport

En *särskild instans* bör enligt utredningens mening få ansvaret för vissa gemensamma uppgifter i syfte att stärka den statliga tjänsteexporten.

Inom följande områden ser utredningen behov av stöd och rådgivning:

- Myndigheterna behöver ha tillgång till "en startkonsult att hyra", som kan utreda deras förutsättningar att sälja tjänster utomlands och även ge råd i förvaltningsjuridiska, administrativa och kommersiella frågor.

- För den direkta försäljningsverksamheten behöver de mindre erfarna tjänsteexportörerna ha tillgång till juridisk och kommersiell sakkunskap. En rådgivande instans bör själv kunna tillhandahålla viss expertis och kunna hänvisa till utomstående experter.

Insatser för att stimulera och få igång samverkan mellan tjänsteexportörerna behövs inom följande områden:

- Ett gemensamt informationsmaterial om vilka tjänster som den statliga sektorn kan erbjuda bör utarbetas och komplettera det material som olika tjänsteexportörer framställer på egen hand.
- I syfte att öka leveranserna till FN-organen och till projekt som finansieras av utvecklingsbankerna bör dessa organ aktivt bearbetas, liksom de länder där projekten skall utföras. Genom samverkan kan kostnaderna hållas nere och bevakningen bli mer kontinuerlig.
- Vid svenska sälj- och delegationsresor till olika länder är det värdefullt om någon kan representera den statliga sektorns tjänsteutbud.
- Den särskilda instansen bör ha till uppgift att ta emot och vidareförmedla uppdragsförfrågningar som annars riskerar att inte tas till vara.
- Vid tjänsteexport inom vissa områden är det värdefullt om det finns en på förhand utsedd instans som är beredd att ikläda sig rollen som kontraktstecknare.
- Erfarenhetsutbytet mellan de statliga tjänsteexportörerna bör förstärkas och systematiseras.

Utredningen understryker att de föreslagna rådgivnings- och samverkans-tjänsterna i första hand vänder sig till de mindre erfarna tjänsteexportörerna. Utnyttjandet av tjänsterna skall bygga på frivillighet.

Utredningen diskuterar olika tänkbara lösningar till hur uppgifterna skall organiseras. Övervägande skäl talar för att de bör samlas i en enda organisation i stället för att spridas på flera. Vidare bör inrättandet av en ny organisation undvikas. Uppgifterna bör läggas i en miljö där kommersiellt tänkande och internationella erfarenheter, helst grundade i operativt arbete i fält, kan prägla arbetet. Det är också värdefullt om där finns kunskap om statsförvaltningen och dess sätt att arbeta.

Den organisation som i princip bäst svarar mot de ställda kraven är Statskonsultgruppen och dess internationellt inriktade organisation, *Statskonsult International AB (SINTAB)*.

Utredningens förslag innebär att SINTAB får två huvuduppgifter, dels att som hittills exportera tjänster inom området administrativ utveckling och i det avseendet bl. a. fungera som Statskonsultgruppens kanal för konsultverksamhet utanför Norden, dels att svara för de föreslagna gemensamma uppgifterna. Det är en fördel om dessa båda huvuduppgifter kan utföras i så nära anslutning till varandra att personalen kan alternera mellan dem.

SINTAB:s ena huvuduppgift – att bedriva konsultverksamhet inom området administrativ utveckling – förutsätts drivas på marknadsmässiga villkor. Detsamma gäller de kontrakt som företaget kan komma att teckna på uppdrag av eller i samverkan med myndigheter och bolag. Även i den

andra huvuduppgiften – att utföra serviceuppgifter gentemot övriga statliga tjänsteexportörer – bör tjänsterna tillhandahållas mot ersättning. Vissa uppgifter är emellertid av sådan karaktär att det inte är vare sig möjligt eller lämpligt att debitera för dem. Det kan gälla sammanställning av gemensamt informationsmaterial, fortlöpande stöd- och rådgivningsinsatser, arrangerade av seminarier för erfarenhetsutbyte, m. m.

I verksamhetens uppbyggnadsskede är en mer omfattande anslagsfinansiering motiverad än vad som senare bör eftersträvas. Enligt utredningens bedömning erfordras ett årligt *anslag för gemensamma uppgifter för den statliga tjänsteexporten om 2 milj. kr.* Anslaget bör disponeras för beställning inom ramen för det avtal som tecknas mellan staten och SINTAB.

Förutom de uppgifter SINTAB föreslås få ser utredningen behov av en central beredning av vissa frågor i anslutning till tjänsteexporten. En uppgift bör vara att främja den statliga tjänsteexporten i enlighet med statsmakternas intentioner. En annan uppgift bör vara att medverka vid handläggningen av ansökningar om de lån för utvecklandet av tjänsteexport vid statliga myndigheter, som utredningen föreslagit. Ytterligare en uppgift bör vara att följa utvecklingen i fråga om kalkylerings- och prissättningsprinciper samt rutiner för ekonomisk redovisning och verka för att behövlig enhetlighet uppnås på dessa områden.

För handhavandet av dessa uppgifter föreslår utredningen att en *beredning för statlig tjänsteexport* inrättas. Beredningen bör vara knuten till regeringskansliet och bestå av representanter för de departement som har underlydande myndigheter som ägnar sig åt tjänsteexport i större omfattning samt budgetdepartementet och utrikesdepartementet. Till beredningen bör knytas företrädare för Sveriges Exportråd, SIDA och utbildningsberedningen. Beredningen föreslås inte få några egna kansliresurser utan i administrativa frågor falla tillbaka på det departement som blir närmast ansvarigt för den statliga tjänsteexporten.

De uppgifter och den organisation som föreslagits för SINTAB och för beredningen för statlig tjänsteexport bör ha formen av en *försöksverksamhet*. Denna föreslås pågå i fyra år och därefter utvärderas.

De gemensamma resurser som utredningen föreslagit förbättrar möjligheterna att föra fram det statliga tjänsteutbudet och möta den efterfrågan som kommer fram i samband med blandkommissionsmöten i anslutning till Sveriges *samarbetsavtal* med vissa länder, i samband med regeringsbesök, vid departementens utlandskontakter, osv. För att *samarbetsavtal*, kommissionsmöten, m.m. skall kunna bli effektiva instrument för såväl privata som offentliga varu- och tjänsteexportörer torde emellertid också krävas en *förstärkning av handläggningen i regeringskansliet* för denna typ av frågor. Dels bör den för utrikes- och handelsdepartementen gemensamma handelspolitiska organisationen UHD få en personalförstärkning som kan avdelas för handläggning av kommersiella frågor i samband med *samarbetsavtalen* o.d. Dels bör riktlinjer fastställas för handläggningen mellan departementen av denna typ av förfrågningar. UHD bör få ett sammanhållande ansvar och informeras om alla förfrågningar av detta slag och vid behov kunna medverka vid handläggningen av dem.

Eftersom de statliga tjänsterna har en sådan karaktär att de ofta efterfrågas via officiella kanaler, bör svenska beskickningar och handelskontor ute

i världen ha särskilda förutsättningar att hantera denna typ av ärenden. *De statliga tjänsteexportörerna bör till fullo utnyttja de tjänster som det svenska exportfrämjandet kan erbjuda*, i första hand genom Sveriges Exportråd och fältorganisationen ute i världen. Enligt utredningens mening bör myndigheter som ägnar sig åt export inom myndighetsramen i princip likställas med andra exportörer när det gäller skyldigheter gentemot den exportfrämjande verksamheten och rättigheter att utnyttja denna. För att så skall bli fallet föreslår utredningen att vissa ändringar och preciseringar görs av gällande bestämmelser för den exportfrämjande verksamheten.

Övriga frågor

På vissa områden där statliga myndigheter och tjänsteexporterande bolag verkar finns en betydande del av kunnandet och resurserna i landstingen och kommunerna. Det gäller främst utbildningsväsendet och sjukvården. Efterfrågan från utvecklingsländer på insatser inom dessa områden ökar. En förutsättning för att vi på svensk sida i större omfattning skall kunna möta denna efterfrågan torde vara att landstingen och kommunerna engagerar sina resurser för ändamålet. I dagsläget är dock detta förknippat med vissa problem. I syfte att skapa beredskap för att effektivare kunna möta utländska förfrågningar föreslår utredningen en närmare *undersökning av förutsättningarna för tjänsteexport från den landstings- och primärkommunala sektorn*. Det bör ankomma på staten och företrädare för kommunerna och landstingen att svara för att en sådan undersökning genomförs.

Utredningen behandlar också *redovisningen av SIDA:s personalbistånd*. Denna har förändrats så till vida att kostnaderna för skatter och sociala avgifter för de kontraktsanställda (personer som är anställda i utvecklingsarbete minst ett år) inte längre belastar det mottagande landets landram utan i stället belastar en för det landprogrammerade biståndet gemensam anslagspost. Förändringen är orsakad av att kostnaderna för svensk kontraktsanställd personal i det SIDA-administrerade biståndet har stigit markant under senare år och syftar till att göra de svenska personalbiståndsinsatserna ekonomiskt mer attraktiva för mottagarländerna.

Utredningen påpekar att denna förändring dock också innebär problem och bl. a. leder till att ett biståndsmottagarlands kostnader för kontraktsanställd personal blir relativt sett mindre än för konsulter. De införda redovisningsbestämmelserna försämrar därmed konsulternas möjligheter att hävda sig i konkurrensen om uppdrag inom personalbiståndet. De bör ersättas av regler som är konkurrensneutrala.

Kostnader och finansiering

De sammantagna utgifterna för genomförandet av utredningens förslag uppgår budgetåret 1981/82 till ca 6,6 milj. kr.

Utredningen diskuterar finansieringen av de framlagda förslagen mot bakgrund av regeringens direktiv att utgångspunkten för samtliga kommit-

téer skall vara att deras förslag kan genomföras inom ramen för oförändrade resurser eller genom omprioriteringar inom utredningsområdet.

Eftersom den statliga tjänsteexporten skall ske med krav på företagsekonomisk lönsamhet, kan de föreslagna merutgifterna enligt utredningens mening ses som en investering som motiveras av de framtida intäktsöverskotten. Om det statsfinansiella läget emellertid bedöms vara sådant att en avvägning mot andra närliggande områden måste ske, ter det sig naturligt att de åtgärder som utredningen föreslagit vägs mot andra åtgärder inom exportfrämjandeområdet.

Sammanfattning av remissyttrandena

Konsultexportutredningen har varit föremål för en bred remiss. Totalt har 77 svar kommit in. Ett stort antal instanser har begränsat sina synpunkter till endast sådana frågor remissinstansen anser sig direkt berörd av.

En stor del av remissinstanserna – bl. a. SIDA, Sveriges exportråd, Sveriges industriförbund, luftfartsverket, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), skogsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, patent- och registreringsverket, statens trafiksäkerhetsverk, statens meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), styrelsen för teknisk utveckling (STU), domänverket, beredningen för internationellt tekniskt samarbete, statens järnvägar (SJ), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Statskonsult AB, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO) – ansluter sig till huvuddragen i utredningens förslag eller lämnar förslagen utan erinran.

Förutsättningar för statlig tjänsteexport

De *marknadsmässiga förutsättningarna* för att sälja statliga tjänster på export behandlas av ett antal remissinstanser. Svenska beskickningar i utlandet som har avgett remissvar (ambassaden i Addis Abeba, Alger, Canberra, Dar es Salaam, Kuwait, Manila, Tunis och Washington) bedömer genomgående de allmänna marknadsförutsättningarna som goda. Några av dem framhåller samtidigt att konkurrensen är hård och att det är ett stort steg för t. ex. en statlig myndighet att etablera sig som exportör av tjänster. Till en viss försiktighet i bedömningen av exportmöjligheterna manar också bl. a. SIDA, beredningen för internationellt tekniskt samarbete, Sveriges exportråd, Sveriges industriförbund och Ingenjörsvetenskapsakademien, vilket framgår av det följande. Samtidigt framhålls att det i vissa lägen innebär stora konkurrens fördelar att kunna uppträda på marknaden som en statlig organisation.

SIDA anför att den statliga tjänsteexportens betydelse för bytesbalansen är svår att bedöma till den del den kan bli finansierad av biståndsmedel. Sådana medel skulle kanske – alternativt till köp av statliga tjänster – ändå ha använts till att köpa varor eller tjänster på den privata marknaden i Sverige. SIDA:s erfarenhet leder till en något försiktigare bedömning av utsikterna till indirekta effekter på bytesbalansen (s.k. vägröjareffekter) av statlig tjänsteexport än vad utredningen gör. Den allmänna positiva inställning biståndet skapar har enligt SIDA effekter på handelsutbytet som liknar vägröjareffekter men sambandet mellan enskilda konsultinsatser och enskilda kommersiellt finansierade affärer förefaller inte vara särskilt starkt. Det är således inte helt klart att en viss konsultinsats leder till en viss affär. SIDA

påtar även att steget är stort från att fungera som statlig myndighet till att hävda sig i konkurrens på en marknad. Tillämpningen av de statliga upphandlingsreglerna medför att statliga myndigheter och organ inte kan påräkna uppdrag från SIDA annat än när det är ekonomiskt motiverat från mottagarlandets synpunkt. SIDA är således inte benägen att ta ansvar för omfattningen av statliga tjänsteexporterande bolags uppdrag. Beredningen för internationellt tekniskt samarbete uttalar också att viss försiktighet bör iakttas när vägröjareffekterna bedöms. Konsultarbetet skall enligt beredningen genomföras objektivt och inte skraddarsys för viss entreprenör. Upphandlingen av genomförandet av ett visst projekt är också ofta beroende av vilka finansieringsmöjligheter som kan erbjudas.

Sveriges exportråd vill inledningsvis särskilt stryka under hur svårt det är att rent kommersiellt exportera konsulttjänster utan samband med leverans av hårdvara. En betydande del av denna export till u-länder finansieras med biståndsmedel. Många u-länder har därigenom fått möjlighet att upphandla konsulttjänster utan kostnad eller till icke affärsmässiga villkor. Man måste enligt exportrådet utgå från att många u-länder väntar sig att erhålla svenska statliga konsulttjänster på lika förmånliga villkor. SIDA kommer också i framtiden att vara en viktig kund för denna export men rådet anser att utredningen är alltför optimistisk när det gäller möjligheterna att sälja statligt kunnande till projekt som finansieras av internationella biståndsorgan. Enligt rådets uppfattning borde utredningen kraftigare ha betonat att den framtida kommersiella exporten av statliga tjänster måste bedrivas i mycket nära samarbete med svenska exportörer av kapitalvaror, konsulter och entreprenadföretag av vilka många har en väl utbyggd internationell försäljningsorganisation. Rådet anför slutligen att medverkan av statligt kunnande är särskilt angeläget vid s.k. systemleveranser. Sveriges industriförbund och Lantbrukarnas riksförbund framför liknande synpunkter.

Statens bakteriologiska laboratorium pekar för sin del på betydelsen av kombinationen hälsovård/vacciner som med fördel borde kunna utnyttjas, särskilt vid u-landsbistånd.

Enligt RRV bör alla möjligheter tas till vara för att främja statlig tjänsteexport. Utredningen synes dock enligt RRV ha överskattat den betydelse som en ökad sådan export skulle kunna få under överskådlig tid. De indirekta effekterna bör emellertid kunna tillmätas större betydelse. Andra instanser utöver de nu nämnda som framhåller de indirekta effekterna och/eller direkta effekterna av statlig tjänsteexport är Sveriges lantbruksuniversitet, statens industriverk, statens vattenfallsverk, försvarets forskningsanstalt, styrelsen för teknisk utveckling, Skandinaviska Projektlednings AB, statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO), Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska kommunförbundet, TCO och LO.

Flera av de myndigheter som har skaffat sig viss utlandserfarenhet bedömer att efterfrågan inom deras respektive områden är stor eller mycket stor. Det gäller t. ex. statens vägverk, lantmåteriverket, luftfartsverket,

patent- och registreringsverket, statens geologiska undersökning (SGU), SMHI och statistiska centralbyrån (SCB). Möjligheterna att tillmötesgå den efterfrågan som finns bedöms som relativt goda av vissa myndigheter. I några fall poängteras dock att de tillgängliga resurserna inte ger utrymme för kommersiella utlandsaktiviteter (statens naturvårdsverk, sjöfartsverket, tullverket och trafiksäkerhetsverket). Om en utlandsverksamhet skall komma till stånd krävs enligt dessa instanser särskilda resurser.

Beträffande tjänsternas karaktär menar statskontoret att avgörande för en framgångsrik export är efterfrågan hos kunderna samt förmågan hos statliga myndigheter och bolag i Sverige att fånga upp och anpassa de tjänster man erbjuder. Stora krav ställs på en väl fungerande organisation för att föra fram det statliga tjänsteutbudet och fånga upp den efterfråga som kommer fram i olika typer av utlandskontakter. Statskontoret och RRV delar utredningens uppfattning att statsförvaltningens fördelar ligger inom det *tekniska kunnandet*. Inom detta område finns det enligt RRV ett naturligt samband mellan tjänsteexport och efterföljande varuexport. Administrativa tjänster är svåra att sälja till andra länder men vissa sådana tjänster bör enligt RRV och statskontoret kunna säljas. Andra instanser som pekar på de tekniska områdena såsom särskilt lämpliga för export är bl.a. beredningen för internationellt tekniskt samarbete, ambassaden i Alger och i Tunis, SMHI, Svenska konsultföreningen, SFO och Landstingsförbundet. Beredningen anser att en viss försiktighet bör iaktas vid bedömningen av efterfrågan av statliga tjänster på kommersiell basis men att de tekniska grenarna inom statsförvaltningen kan antas vara intressanta. Från universitets- och högskoleämbetets sida uttalas att det inom många områden inom högskolan finns ett kunnande som på flera sätt skulle kunna få en roll i exportsammanhang.

Verksamhetens inriktning

Den föreslagna strategin för *aktiv tjänsteexport* tillstyrks av flertalet remissinstanser eller lämnas utan erinran. SIDA befarar dock att den statliga tjänsteexporten även med en aktiv strategi kommer att möta större svårigheter än utredningen tycks förutse. Televerket delar också utredningens uppfattning men framhåller samtidigt att den syn om att tjänsteexport till stor del kommer att bestå av uppdrag finansierade med biståndsmedel inte rimmar med denna uppfattning. Statskontoret anser att statsförvaltningen bör ges en aktiv roll. Risker för konkurrens mellan biståndspolitiska och kommersiella intressen samt mellan myndighetens primära uppgifter och en eventuell tjänsteexport framhålls samtidigt av statskontoret. SFO delar utredningens inställning om aktiv roll som exportförsäljare.

Svenska konsultföreningen och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) förordar att de statliga myndigheterna ges en *passiv roll* då det gäller den egna exporten. Konsultföreningen betonar att statliga myndigheter och företag inte skall konkurrera med privata konsultföretag utan i stället

samverka, särskilt vid export till u-länder. Konsultföreningen tillägger att initiativet till samverkan mellan myndigheter och privata konsultföretag bör ligga på företagen.

Att tjänsteexportörer skall ha frihet att välja *marknader* tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som samtliga remissinstanser. SIDA instämmer i utredningens krav på lyhördhet för utrikespolitiska intressen vid val av marknader. Enligt beredningen för internationellt tekniskt samarbete och SMHI bör exporten koncentreras till dels rikare u-länder, dels sådana som har tillgång till svenskt bistånd. RRV pekar på offentliga organ i u-länder som mottagare av statlig tjänsteexport. Statistiska centralbyrån (SCB) menar att exportörerna skall vara fria att välja marknad såväl bland i- som u-länder. Statens trafiksäkerhetsverk anför att en enskild myndighet inte har möjlighet att med utgångspunkt i vad som är förenligt med svenska utrikespolitiska intressen välja marknader. Som vägledning föreslår verket att regeringen fastställer en lista på de länder som anses vara olämpliga, alternativt en lista på lämpliga länder.

SIDA delar utredningens syn på det bilaterala *biståndets roll* vid statlig tjänsteexport dvs. att exporten till väsentlig del består av uppdrag som finansieras med svenska bilaterala biståndsmedel. SIDA hade gärna sett att u-ländernas behov hade betonats starkare i utredningen. SCB anser att relationen mellan tjänsteexport och bistånd kan behöva klargöras ytterligare.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) förespråkar en aktiv rekrytering av svensk personal till *internationella organ* vilket skulle kunna vara positivt för tjänsteexporten. STU pekar på betydelsen av den föreslagna utökade bevakningen av olika internationella organ genom tjänstemän i organisationerna. Domänverket å sin sida tar avstånd från ett sådant synsätt. Internationella tjänstemän får inte utöva den påverkan och ha den insyn som utredningen nämner.

Flertalet instanser har uttalat sig positivt om verksamhetens anknytning till resursbasen samt instämt i att verksamheten skall kunna bedrivas i både myndighetsform och bolagsform.

Den nära *anknytningen till resursbasen* torde enligt SIDA vara en förutsättning för det engagemang från statsförvaltningens sida som krävs för framgång. Valmöjligheten mellan att arbeta i myndighetsform och i bolagsform är värdefull. SIDA förordar att efterfrågan på myndigheters tjänster bör ta sig konkreta och varaktiga uttryck innan dessa myndigheter bildar särskilda *bolag* för export av konsulttjänster. Enligt beredningen för internationellt tekniskt samarbete bör en bred efterfrågan vara påvisad innan speciella konsultbolag bildas, varvid framför allt de tekniska grenarna av den statliga förvaltningen kan antas vara intressanta. För övriga områden anser beredningen att tjänsteexport bör kunna ske i myndighetsform och att sådan export bör underlättas. Postverket framhåller i sitt svar att verket genom samarbetsavtalet med Swedtel beträffande postverkets egna tjänster auto-

matiskt uppnår fördelarna med att driva tjänsteexport i bolagsform. Domänverket instämmer också i utredningens slutsats att bolagsformen är den naturliga så snart ambitionen finns att göra en seriös satsning på detta område. Luftfartsverket anser att för att tjänsteexporten skall bli framgångsrik erfordras ett aktivt och marknadsorienterat uppträdande och att verksamheten bedrivs nära resusbasen. Genom exempel från sin egen erfarenhet framhåller SCB vikten av att en myndighet i ett inledningsskede av exportverksamhet etablerar samarbete med redan existerande statliga bolag. Så snart exportverksamheten nått en viss nivå och genomförs planenligt bör enligt SCB bolagsformen väljas och möjligheter ges till en aktiv marknadsföring.

SFO delar utredningens uppfattning att statlig tjänsteexport bör bedrivas med nära anknytning till resursbasen och att statliga myndigheter bör sälja tjänster i eget namn eller via särskilda bolag. Arbetsarkivstyrelsen föredrar för sin del myndighetsformen.

Kritik mot att exportera tjänster i myndighetsform framförs av IVA och RRV. IVA anser att i de fall då förutsättningar finns för statlig tjänsteexport detta måste ske genom bolag ekonomiskt skilda från myndigheterna. IVA anför att alltför stor del av myndigheternas intäkter inte får användas för att täcka eventuella underskott i verksamheten. Detta talar enligt IVA för bolagsform för de myndigheter som bedriver tjänsteexport i eget namn. De statliga myndigheterna skall inte själva bedriva tjänsteexport.

RRV förordar att all kommersiell tjänsteexport skall ske i bolagsform. Verksamhet i myndighetsform bör reserveras för samhällsfunktioner. Att låta myndigheter bedriva kommersiell tjänsteexport anser RRV inte förenligt med de syften för vilka myndighetsformen är avsedd. Denna form är inte lämplig för verksamhet som innebär ett kommersiellt risktagande. Verket anser att en sammanblandning av renodlad myndighetsverksamhet och kommersiell verksamhet inte är acceptabel från redovisnings- och revisionssynpunkt. RRV avstyrker således utredningens förslag om att i vissa fall låta myndigheterna själva agera som tjänsteexportörer.

Med de erfarenheter som hittills vunnits av arbetet inom beredningen för internationellt läkemedelssamarbete vill beredningen framhålla att det kan finnas behov av även andra organisationsalternativ än myndighets- respektive aktiebolagsform. Beredningen anser att aktiebolagsformen torde vara direkt olämplig för ett tjänsteexportsamarbete mellan t.ex. den svenska kontrollmyndigheten på läkemedelsområdet eller statens bakteriologiska laboratorium å ena sidan och svenska läkemedelsföretag å den andra. Med hänsyn till den vikt många u-länder fäster vid att samarbete bör ske med en statlig part på den svenska sidan kan en beredning som organisationsform vara ett alternativ.

Svenska konsultföreningen anser att utredningens förslag om nya statliga bolag inte bör genomföras.

Frågan om *företagsekonomisk lönsamhet* i verksamheten har tagits upp av

flera instanser och tillstyrks eller lämnas utan erinran. Televerket stödjer utredningens förslag att lönsamhet bör krävas i bolagens arbete på marknaden men däremot inte i myndigheternas utlåning av personal och andra resurser till bolagen. Styrelsen för teknisk utveckling (STU) framhåller lönsamhet som utgångspunkten för statlig tjänsteexport. Beredningen för internationellt läkemedelssamarbete vill för sin del betona vikten av att lönsamhetskriteriet ses i ett vidare perspektiv. Beredningen menar att även om den svenska myndighetens egna utlandsinsatser inte sker på affärsmässiga villkor kan slutresultatet ändå bli lönsamt sett från en samlad svensk synpunkt. Detta har också uppmärksammats av utredningen anför beredningen.

SMHI, SFO och lantmäteriverket delar också utredningens syn på lönsamhetskraven. SMHI menar dock att det är svårt för en uppdragsmyndighet att prismässigt konkurrera i de fall andra myndigheter vid försäljning av tjänster tillämpar andra principer än full kostnadstäckning. För att kunna avsätta medel för framtida marknadsföring och produktanpassning vill SMHI understryka vikten av att tjänster får säljas med visst vinstpåslag. SCB är inne på en liknande tanke då SCB anför att det är nödvändigt att prissättningen görs så att produkter som efterfrågas även ger kostnadstäckning för misstag som inte helt kan undvikas.

Statens vattenfallsverk framhåller att verksamheten bör vila på kommersiella grunder. Detsamma gör ambassaden i Alger. Sveriges industriförbund understryker att försäljning av statligt kunnande måste ske på samma konkurrensvillkor som dem som gäller för privata konsult- och tillverkningsföretag. Lönsamhetskravet måste således uppehållas strikt.

Remissinstanserna tillstyrker i allt väsentligt föreslagna åtgärder för att ge *myndigheterna ekonomisk stimulans till tjänsteexport*. Instanser som ambassaden i Tunis, arbetarskyddsstyrelsen och Landstingsförbundet tar särskilt upp frågan om disponering av intäkter från tjänsteförsäljning. Dessa delar uppfattningen att myndigheter med sådana intäkter i huvudsak skall få disponera dem på egen hand. SIDA finner det riktigt att den föreslagna schablonavgiften till en myndighet som beviljar tjänstledighet inte skall erläggas av SIDA utan enbart av bolag. Detta är också utredningens förslag. SIDA menar vidare att frågan behöver övervägas ytterligare. Skogsstyrelsen vill peka på vikten av att fullständig ekonomisk gottgörelse utgår till den myndighet som tjänstgör som resursbas. Domänverket påpekar för sin del att rekommendation om schablonavgift inte bör ges en sådan strikt formulering att uppdrag med låg ersättning men av annan anledning hög angelägenhetsgrad faller utom räckhåll för bolagen. Konsultföreningen anser att det företag som engagerar en person skall vara skyldigt att till den statliga myndigheten erlägga de indirekta kostnader som följer med tjänsten och som kvarstår även sedan tjänstemannen beviljats tjänstledighet med C-avdrag.

De remissinstanser som har yttrat sig i frågan, bl. a. Sveriges industriförbund, Sveriges exportråd, Skandinaviska Projektlednings AB och Svenska

konsultföreningen framhåller att *samtliga företag skall ha rätt att utnyttja kunnandet i de statliga myndigheterna*. Konsultföreningen anför att myndigheterna bör iakttä fullkomlig neutralitet och låta statliga och privata bolag konkurrera på lika villkor i de fall en konkurrenssituation uppstår. Civilförsvarsstyrelsen instämmer men anser det inte rimligt att kräva att statliga myndigheter och bolag förutsättningslöst skall åta sig att leverera tjänster till ett företag. En prioritering måste ske utifrån affärsmässiga principer.

Utredningens förslag om att försäljningen av tjänster skall vara obunden från hårdvaruintressen – det s. k. *tjänstealternativet* – delas av de remissinstanser som har uttalat sig bl. a. Sveriges exportråd, ambassaden i Tunis, televerket och civilförsvarsstyrelsen. Exportrådet anför vidare att denna princip sedan många år varit vägledande för de privata svenska konsultföretag som är verksamma utomlands varför den också bör tillämpas vid statlig konsultexport. Myndigheter och statliga bolag bör dock liksom privata konsultföretag kunna medverka som underleverantörer vid systemleveranser som sammanhålls av hårdvaruleverantörer. De statliga tjänsteexportörerna bör, anför exportrådet, inte konkurrera utan samverka med andra exportörer där så är lämpligt för svensk export. Civilförsvarsstyrelsen menar att tjänstealternativet ger möjlighet att agera både på den rena tjänstemarknaden och inom ramen för enskilda system-projekt. Enligt ambassadens i Kuwait erfarenhet är bindningen mellan tjänsteexport och varuexport inom ramen för en paketlösning en verklighet bland de konkurrenter svenska företag möter på utlandsmarknaderna.

Att de statliga tjänsteexportörerna bör *samverka* med andra exportörer där så är lämpligt för svensk export tillstyrks av remissinstanserna, vilket har framkommit av det tidigare. Generaltullstyrelsen pekar dock på ett problem i sammanhanget. Styrelsen har för sin del inte ansett det vara förenligt med kraven på att myndigheten skall vara ojävig att direkt medverka i företagens marknadsföring.

Åtgärder för att underlätta tjänsteexport i myndighetsform

Ett antal remissinstanser uttalar sig positivt om utredningens förslag till åtgärder för att underlätta tjänsteexport i myndighetsform. Ett mindre antal instanser berör de olika delförslagen.

Statens arbetsgivarverk nämner att en översyn pågår av statens utlandslönenämnds funktion och verksamhetsområde. Statens väg- och trafikinstitut delar utredningens synpunkter på *utrikes förrättning*, dvs. att begränsningar mjukas upp så att myndighet kan besluta om utrikes förrättning förutsatt att kostnaderna finansieras av intäkterna från utlandsverksamheten. Lantmäteriverket anser att utlandsreglementets regler måste göras mer gynnsamma och att försäkringsfrågorna bör ses över. Civilförsvarsstyrelsen menar att myndigheterna fritt bör kunna besluta om utrikes förrättning

förutsatt att kostnaderna täcks av intäkter från utlandsverksamheten.

Utredningens förslag att möjligheterna att *bevilja enskilda tjänstemän tjänstledighet* med C-avdrag bör vidgas om tjänstledigheten avser verksamhet i bolag som bedriver export av tjänster i vilka staten har ett väsentligt intresse tillstyrks eller lämnas utan erinran av bl. a. SIDA, statens vattenfallsverk, RRV, SMHI och Statskonsult AB. SIDA noterar att den föreslagna restriktiviteten med att bevilja enskilda tjänstemän tjänstledighet för uppdrag utomlands inte avser biståndet. SIDA förutsätter att myndigheterna varken direkt eller indirekt försvårar dess möjlighet att rekrytera enskilda individer inom staten för individuell anställning inom biståndsverksamheten. Statens vattenfallsverk stödjer förslag om förenkling av det cirkulär som reglerar tjänstledighet. Beredningen för internationellt tekniskt samarbete anser att reglerna för tjänstledighet för u-landsuppdrag bör vidgas så långt som är möjligt. Även konsultföreningen och industriförbundet vill vidga utformningen så att möjlighet att utnyttja personal med tjänstledighet bör gälla alla företag och inte begränsas till sådana där staten har ett väsentligt intresse. Dessa anser således att alla företag bör få samma behandling.

Bland de instanser som uttalar sig positivt om *förordningen med vissa bestämmelser för statlig myndighets affärsdrivande verksamhet* återfinns SIDA, statens vägverk, luftfartsverket, statskontoret, ambassaden i Dar es Salaam, försvarets forskningsanstalt (FOA), SCB och statens skeppsprovningensanstalt. SIDA föreslår att ett tillägg görs så att förordningen skall vara tillämplig förutom på de särskilt uppräknade myndigheterna även på myndigheter som SIDA anmodar utföra uppdrag som finansieras med svenska biståndsmedel. Ambassaden i Dar es Salaam för fram en liknande synpunkt. Statskontoret ifrågasätter om inte en restriktion bör införas i förordningen med innebörd att affärsdrivande verksamhet i utlandet skall ske med beaktande av myndighetens uppgift enligt instruktion och andra föreskrifter.

Tveksamhet mot förordningen framförs endast av patent- och registreringsverket (PRV) som ifrågasätter behovet och lämpligheten av att genom generella bestämmelser reglera en myndighets affärsmässiga verksamhet. Naturligare vore att reglera sådana frågor för varje myndighet för sig, t.ex. genom regleringsbrev.

Den förteckning över myndigheter som förordningen föreslås bli tillämplig på behandlas av några instanser. Generaltullstyrelsen anför att styrelsen inte i nuvarande läge bör omfattas av förordningen eftersom styrelsen med nuvarande resurser inte kan möta de krav på växande engagemang som förordningen ställer. Förenade fabriksverken anser att den inte behöver omfattas då möjligheter till utlandsverksamhet redan är tillgodosedda i nuvarande verksamhetsförutsättningar. Enligt statskontoret kan även administrativa tjänster säljas varför statskontoret och RRV bör kunna omfattas av förordningen. FOA anser för sin del att FOA bör tas med i förordningen.

Statens vattenfallsverk, som omnämns i förslaget till förordning, tolkar detta så att utredningen förutsätter att vattenfall förutom genom SwedPower också skall bedriva tjänsteexport i myndighetsform. Vattenfall har inget att erinra mot detta.

Frågan om *skattebestämmelser* berörs endast av SIDA och ambassaden i Dar es Salaam vilka anser att offentliganställda i utlandstjänst bör befrias från skatt och i möjligaste mån sociala avgifter. Utan sådan avlastning torde myndigheternas anbud ej bli konkurrenskraftiga. Metoden inom biståndet att bokföra skatter och sociala avgifter på en särskild anslagspost är inte öppen för statliga myndigheter som i eget namn säljer tjänster utanför biståndet. Mot bakgrund bl.a. av att nybildade statliga konsultföretag inte skall bli beroende av SIDA avstyrker SIDA förslaget att skatter och sociala avgifter för statliga konsultexportföretag belastar anslaget Bilateralt utvecklingssamarbete anslagsposten Vissa landprogramkostnader. Dels åtnjuter bolagens anställda skattefrihet enligt ettårsregeln (kommunalskattelagen 54 § h), dels måste bolagen enligt SIDA för sin överlevnad lära sig att konkurrera på kommersiella villkor utanför biståndet. Lantmäteriverket tillstyrker förslaget om att nuvarande regler om redovisningen inom SIDA av kostnaderna för skatter och sociala avgifter ses över.

Förslag om *särskilt statsanslag* för tjänsteexportens utvecklande tillstyrks eller lämnas utan erinran av bl. a. televerket, PRV, SMHI och SCB. RRV anför att om tjänsteexporten bedrivs endast i bolagsform bortfaller behovet av ett sådant särskilt statsanslag.

Verksamhetens organisation och arbetsformer

Flertalet remissinstanser har inte behandlat dessa frågor.

Bland de instanser som särskilt uttalar stöd för utredningsförslagen beträffande de existerande statliga bolagen för tjänsteexport återfinns SIDA, beredningen för internationellt tekniskt samarbete, ambassaden i Kuwait och IVA. Vad gäller *Swedtel* konstaterar postverket och televerket att ett avtal har träffats mellan de två parterna om en breddning av Swedtels tjänster till att också omfatta postala tjänster. Samarbetet har lett till ett antal förfrågningar om konkreta konsultinsatser inom postverkets verksamhetsområde.

Domänverket anser att den bild utredningen tecknar av *Swedforest* som ett företag utan möjlighet att bemästra sina egna problem kan verket inte dela. Ansvaret att bemästra problemen ligger på bolagets ledning och en översyn pågår av bolagets verksamhet.

Statens vattenfallsverk menar att samverkan i form av att två konsultföretag ingår som delägare i *SwedPower* – vilket har kritiserats av utredningen – har varit en nödvändig förutsättning för den hittillsvarande verksamheten. För att undvika eventuella avvägningsproblem kan ledningsfunktionen i SwedPower förstärkas. Denna fråga övervägs av bolaget.

Enligt televerket är det angeläget att *Swedec International AB:s* verksamhet inte bör omfatta sådan export som med fördel kan bedrivas på annat håll.

Statens järnvägar anför att utredningsförslaget om former för medverkan i konsultverksamhet i utlandet för *SJ* beaktas av *SJ*. Luftfartsverket delar utredningens bedömning om en succsiv uppbyggnad av konsultexportverksamheten inom *luftfartsverket*. De synpunkter som framförts om *patent- och registeringsverkets* verksamhet delas i huvudsak av patentverket. Verket är dock tveksamt till att låta *SINTAB* som ombud för patentverket marknadsföra verkets tjänster utomlands i eget namn.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) liksom IVA tillstyrker förslaget om ett särskilt *bolag* för export inom geologiområdet. Ett arbete angående en internationalisering av den uppdragsfinansierade verksamheten pågår i enlighet med statsmakternas beslut.

Förslaget om att bilda ett särskilt *bolag* för export av tjänster från *lantbrukssektorn* har fått ett blandat mottagande bland remissinstanserna. SIDA, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), domänverket, SFO, IVA och statens jordbruksnämnd återfinns bland dem som tillstyrker förslaget. Vissa myndigheter på lantbruksområdet framhåller dock att de f. n. kan avvara endast mycket begränsade resurser för en exportverksamhet.

SIDA, som är en viktig intressent i sin roll som beställare och förmedlare av uppdrag till det föreslagna bolaget, tillstyrker att arbetet drivs vidare på det stegvisa sätt som utredningen föreslår och att möjligheterna till samordning med redan existerande tjänsteexportörer på lantbruksområdet tas till vara. Skogsstyrelsen anför att arbetet med bolagsbildning bör ske i nära anslutning till prövningen av *Swedforests* framtida verksamhet. Det föreslagna aktiekapitalet synes enligt skogsstyrelsen vara alltför lågt. Lantbruksuniversitetet bedömer också att aktiekapitalet är för lågt och att det bör prövas om inte näringslivet kan medverka finansiellt i bolaget. SLU anför vidare att huvudsyftet med bolaget skall vara att tillhandahålla pakettlösningar. Etablerandet av bolaget får inte hindra eller försvåra möjligheterna för ett direkt samarbete mellan olika statliga organ. SLU understryker också vikten av att bolaget inom ramen för det marknadsmässiga utrymmet ges mycket stor flexibilitet beträffande lönesättning och anställningsvillkor för inhyrd personal och även förmåner till respektive medverkande institutioner, myndigheter och företag.

Domänverket har föga att erinra mot förslaget men anser att det nya företaget inte bör erbjuda tjänster inom skogsnäringens område utan i stället etablerar samarbete med *Swedforest*. Verket vill bestämt avråda från att bilda ett enda företag på den statliga lantbrukssektorn. SFO ställer sig något tveksam till lösningen av ägarfrågan beträffande detta bolag och menar att det är väsentligt att de myndigheter som ska bidra med personella resurser också är delägare.

Beredningen för internationellt tekniskt samarbete liksom Sveriges exportråd, Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Sveriges industriförbund uttrycker tveksamhet rörande bolag på lantbruksområdet med hänsyn till att det redan finns flera företag/organ som arbetar inom denna sektor. Som exempel nämns Swedfarm och SAPP inom Sveriges exportråd. Det föreslagna bolaget skulle i viss utsträckning konkurrera med redan befintliga organ. En samverkan mellan dessa olika organ kan vara att föredra och staten bör i stället verka för en ökad samordning mellan berörda organ och inte företa en åtgärd som ytterligare splittrar detta område.

Enligt statens utsädeskontroll kan ett samordnande konsultorgan vara till nytta men ifrågasätter om det föreslagna konsultbolaget skall kunna baseras på endast en ansvarig i kombination med inhyrda tjänster.

Fiskeristyrelsen anför att den inte tagit definitiv ställning till utredningens förslag. Om bolaget kommer till stånd finner styrelsen att fiskefrågorna i enlighet med utredningsförslaget bör koncentreras till en egen avdelning i nära lokal anslutning till styrelsen.

Även förslaget beträffande *småföretagssektorn* har fått ett blandat mottagande. Förslaget stöds av SIDA, statens industriverk och utvecklingsfonden i Stockhoms län medan Sveriges exportråd och Sveriges industriförbund avstyrker förslaget.

Industriverket är berett att medverka till en försöksverksamhet för att närmare utröna om det finns marknadsmässiga förutsättningar för en sådan verksamhet under förutsättning att utvecklingsfondens övriga verksamhet inte påverkas. Utvecklingsfonden i Stockhoms län poängterar vikten av att andra fonder, industriverket, exportrådet m.fl. intressenter engageras i verksamheten inom ramen för en referensgrupp. Arbetet under försöksperioden bör ske som ett statsfinansierat uppdrag med begränsat risktagande för "entreprenören". Fonden förklarar sig mot denna bakgrund beredd att utföra uppdraget på begäran av regeringen förutsatt att kostnaderna täcks av särskilda anslag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, utvecklingsfonden i detta län samt Västerbottens handelskammare tillstyrker verksamheten som sådan men anser att den bör förläggas till Skellefteå och knytas till den likartade verksamhet som Expolaris där håller på att bygga upp.

Exportrådet och industriförbundet kan inte finna att några exportfrämjande småindustripolitiska motiv föreligger för det föreslagna konsultbolaget och ser ingen anledning att inom utvecklingsfonderna bygga upp en kapacitet för exportservice avseende utvecklingsländer. Biståndspolitiska skäl kan motivera att Sverige gör vissa ytterligare insatser på småindustriområdet i u-länder men detta får bekostas av biståndsmedel.

Statens vägverk delar utredningens uppfattning om lämpligheten av att inrätta en särskild funktion inom verket med uppgift att svara för konsultfrågor. Statens väg- och trafikinstitut tar upp frågan om samverkan inom väg- och trafiksektorn. Förslaget att i myndigheter inrätta en

kontaktfunktion för tjänsteexport i ett inledningsskede stöds av postverket, luftfartsverket, SMHI och SCB.

Samverkan för statlig tjänsteexport

Ett antal instanser pekar på betydelsen av rådgivning och central samverkan men har olika meningar om formerna för sådan verksamhet samt behovet av stödinsatser. Flera instanser ger sitt ställningstagande utan närmare kommentarer.

Riksrevisionsverket (RRV), patent- och registreringsverket (PRV), luftfartsverket, lantmäteriverket, SMHI, generaltullstyrelsen, styrelsen för teknisk utveckling (STU), Statskonsult AB, ambassaden i Alger och Kuwait, Skandinaviska Projektlednings AB, IVA och Landstingsförbundet återfinns bland de instanser som delar utredningens förslag beträffande *Statskonsult International AB* (SINTAB). Statskonsult är berett att stödja förslaget på grundval av de motiv utredningen angivit. RRV menar att SINTAB kan vara ett lämpligt organ för att i eget namn ombesörja marknadsföring och försäljning av myndigheters tjänster. Organisationen bör, enligt RRV, inte i någon utsträckning vara anslagsfinansierad.

STU anför att det är av vikt att ett eventuellt avtal mellan staten och SINTAB utformas så att SINTAB kan uppfylla ställda krav. PRV menar att SINTAB kan utgöra ett värdefullt stöd åt myndigheterna vid tjänsteexport men uttalar viss tveksamhet inför att SINTAB skall sälja i eget namn. Luftfartsverket framhåller att försiktighet måste iakttas så att inte myndigheternas initiativ försvåras av SINTAB eller att SINTAB blir en hindrande mellanhand. Enligt IVA bör SINTAB tilldelas de föreslagna uppgifterna men inte erhålla särskilt statsanslag härför.

Civildéforsvarsstyrelsen, statens skeppsprovninganstalt och statens väg- och trafikinstitut stödjer förslag om ett centralt organ för rådgivning. Styrelsen kan dock inte uttala sig om huruvida SINTAB är det lämpligaste organet.

SIDA, beredningen för internationellt tekniskt samarbete, televerket, statskontoret, ambassaden i Tunis, Sveriges industriförbund, Svenska konsultföreningen och TCO återfinns bland de instanser som avstyrker utredningens förslag. SINTAB kan enligt industriförbundet åta sig vissa serviceuppgifter gentemot övrig statlig tjänsteexport men bör inte tilldelas en samordnande roll och inte heller några statsanslag. SIDA anför att man inte finner utredningsförslaget helt övertygande. Frågan torde kräva ytterligare överväganden. Beredningen för internationellt tekniskt samarbete anser att SINTAB skulle kunna utveckla sin kompetens till att ge råd till myndigheter som avser att starta konsultföretag. Däremot menar beredningen att erforderlig samordning i frågor om statlig tjänsteexport kan – om den behövs – ske på departemental nivå eller vid en myndighet. Televerket finner förslaget om samordning och representant för övriga tjänsteexporterande

företag både omotiverat och kostsamt. Berörda myndigheter kan enligt statskontoret utbyta erfarenheter genom informella kontakter. Med den linje Svenska konsultföreningen föreslår för tjänsteexport finns inget behov av samordnande uppgifter. Nödvändig sakkunskap finns inom de privata konsultföretagen.

Ambassaden i Tunis och statens skeppsprovninganstalt anför att de föreslagna uppgifterna skulle kunna läggas på *Sveriges exportråd*. TCO är av samma uppfattning men anser att exportrådet f. n. har fel organisation och inriktning för detta.

Sveriges exportråd tar också upp frågan om rådets roll i den statliga tjänsteexporten. Exportrådet anför därvid att rådet liksom utredningen finner det rimligt att myndigheter som ägnar sig åt export inom myndighetsramen i princip likställs med andra exportörer när det gäller rättigheter att utnyttja denna organisation och skyldigheter gentemot den exportfrämjande verksamheten, såsom krav på abonnemang hos rådet.

Några remissinstanser som SIDA, RRV, IVA och luftfartsverket avstyrker förslaget om en *central beredning inom regeringskansliet*. En nödvändig samordning på departemental nivå bör kunna åstadkommas utan att sådan samverkan ges en fast organisatorisk form. Motsvarande fördelar torde enligt luftfartsverket kunna uppnås genom att de statliga exportfrämjande och samordnande resurserna inom regeringskansliet koncentreras till den för utrikes- och handelsdepartementen gemensamma handelspolitiska organisationen.

Utredningsförslaget tillstyrks av bl. a. televerket, statskontoret, SMHI, generaltullstyrelsen, STU, Statskonsult AB, Sveriges exportråd och Svenska konsultföreningen. Enligt televerket är en beredning motiverad under förutsättning att den inte ingriper i de tjänsteexporterande företagens normala verksamhet. Likaså är en förstärkning av regeringskansliet för tjänsteexportfrågor nödvändig. På sikt bör enligt STU beredningen förläggas till ett befintligt organ.

Den föreslagna beredningen bör enligt statskontoret efter tre år *utvärdera* utvecklingen av den statliga tjänsteexporten och då pröva behovet av särskilda stödinsatser. RRV, Skandinaviska Projektlednings AB och IVA menar att en försöksperiod om fem år kan vara lämplig med hänsyn till dels den tid som bör förflyta för att effekterna av verksamheten skall kunna bedömas, dels den tid som behövs för utvärderingen. STU delar utredningens förslag om en fyraårig försöksverksamhet.

Förutom televerket och luftfartsverket tar Sveriges industriförbund upp frågan om en *förstärkning av regeringskansliet* för statliga tjänsteexportfrågor. Industriförbundet förutsätter därvid att sådana instruktioner utfärdas till utrikes- och handelsdepartementen och beskickningarna att varje misstanke om diskriminering mot privata företag undanröjs.

Förslagen om att studera förutsättningarna att exportera från *landstings- och primärkommunala sektorn* tillstyrks av statskontoret, RRV, läkemedels-

beredningen, STU, IVA, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO och ambassaden i Kuwait. Kommunförbundet finner det troligt att en marknad finns för export av förvaltnings/administrationskunskap, vilken kan få betydelse för att på sikt underlätta teknisk konsult- och entreprenad-export.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m.m.	2
Förslag till lag om tidsbegränsning av anställning av marknadssekreterare m. fl.	3
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 19 mars 1981 ..	4
1. Inledning	4
2. Export av tjänster från statliga myndigheter och bolag	6
2.1 Allmänt	6
2.2 Verksamhetens inriktning	7
2.3 Åtgärder för att underlätta tjänsteexport i myndighetsform	10
2.4 Verksamhetens organisation och arbetsformer	15
2.5 Samverkan för statlig tjänsteexport	17
3. Beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m. m.	19
4. Upprättade lagförslag	23
5. Hemställan	23
6. Beslut	24

Bilagor

1. Sammanfattning av (SOU 1980:23) Statligt kunnande till salu. Betänkande av konsultexportutredningen.	25
2. Sammanfattning av remissyttrandena.	50